

DIN
CUPRINS

SALA
DE
LECTURĂ

Pagina 2

ACTUALITATEA PENTRU TINERET

- Herder-1988
- Intilniți cu cititorii
- Realitate imediată
- Vă recomandăm

Scriitorul tânăr la maturitate

- Petru Poantă :
- „Coșbuc este unul dintre poeții noștri foarte cultivați, un spirit subtil, de o rafinată suplețe intelectuală”.

Pagina 3

Pagina 5

- Cronica literară de Al. Piru
- Exaltare și temperare
- Atitudini, dezbatere, controversă
- O istorie și un stil de a o face

Cenaclul literar-artistic „CONFLUENȚE” — la Timișoara

- Proză de Lucian Vasile Szabo
- Poezii de Simona Constantinovici și Simona Umbreș

Paginile 6-7

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Scînteia

SUPLIMENT LITERAR-ARTISTIC

tineretului

Anul VIII

Nr. 9 (336)

12 pagini — 3 lei

Simbătă

5 martie

1988

Patrie înfloritoare

Intr-o atmosferă entuziastă, exprimind unitatea întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, ieri și-a încheiat lucrările cea de-a patra Conferință pe țară a președinților consiliilor populare, care a analizat, în spirit critic și autocritic, activitatea desfășurată în primii ani ai acestui cincinal, precum și măsurile ce se impun pentru perfecționarea în viitor a activității consiliilor populare. Puternică manifestare a dezvoltării democrației noastre muncitorești-revoluționare, conferința a exprimat prin forța unei percutante analize, precedate de dezbaterile care au avut loc în organele locale ale puterii și administrației de stat, hotărîrea tuturor cetățenilor patriei de a acționa cu pasiune, cu responsabilitate pentru îndeplinirea tuturor sarcinilor ce ne revin pe drumul edificării socialismului și comunismului în România.

Lucrările înaltului forum au avut ca punct iradiant magistrala Cuvîntare rostită de secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, document ce realizează, cu o excepțională putere de sinteză, o amplă analiză a drumului parcurs de patria noastră, drum care, cu precădere după Congresul al IX-lea al partidului, și-a căpătat cutezătoare traiectorii. „Trebuie subliniat că toate aceste mărețe realizări — așa cum spunea secretarul general al partidului — s-au obținut îndeosebi în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, care a deschis calea afirmării principiilor revoluționare și dezvoltării democratice a întregii societăți socialiste românești”.

Se implinesc în această primăvară douăzeci de ani de la reorganizarea teritorial-administrativă a țării. Desființarea vechilor regiuni și raioane și crearea noilor județe a dat posibilitatea înlăturării cu succes a politicii de amplasare rațională a forțelor de producție pe întreg cuprinsul patriei, creînd posibilitatea stimulării, cu precădere a

„SUPLIMENTUL LITERAR-ARTISTIC”

(Continuare în pag. a II-a)

Se apropie 8 Martie, una dintre cele mai frumoase zile de primăvară

Fulgurări

Închinare

doar ție mă adresez azi iubito
eu, luptătorul venit
fără răni în fața ta acum,
preacurat ca și sufletul tău
imn de iubire
să-ți spun
preafrumoasă
preabună
imn de slavă îți inchin
primăvăratice !
frații mei de luptă
îți transmit la fel salutul lor.
ay ay prea plino de miracole
preatainico

CORNELIU TALMACIU

De câte ori mă aflu într-o bibliotecă, dinspre cărți adie aieva un tandru miros de rășină. Imi vine atunci în minte acel ochi al falnicului copac din care picură lacrima mineralizată, rășina care este chiar esența acestei încordări liniștite spre înalt și liniștitoare, fabuloasă în vitalitatea ei, a emblematicului, misteriosului brad.

Tot astfel, ochi întors spre sine, poezia este esența unei limbi. Ea lucrează cu adevărul și infinitul. Ea este istorie. Dovada tinereții spirituale a unui neam o face poezia lui. În scris și prin scris omul își redobîndește adevăratele dimensiuni.

Albastrul, seninul limbii române l-am aflat cu emoție,

în albastrul lacului eminescian, în cel al Voronețului, dar și în ploiosul cer bacovian. A fi, a rămîne credincios acestui senin, echivalează cu asumarea lucidă a unei realități, a timpului-tău. Așa

te-ai născut și în care respiri liber, este o izbîndă.

O altă izbîndă este puterea și știința de a te situa la egală distanță de cumînțenia sterilă și de ticurile de ultimă oră. Să-ți afli propria

lucrează cu acele prelungiri ale miinilor, un fel de clești, în acel spațiu perfect izolat, asupra substanțelor radioactive. Acele miini artificiale sînt chiar cuvintele, iar miezul radioactiv pe care îl minuiesc este opera de artă. Ea poate salva sau distruge conștiințe. De aceea, de patria de cuvinte și visări, de rădăcina veșnic vie a limbii nu te poți apropia decît cu dragoste și responsabilitate.

Nu mai astfel te poți numi contemporanul limbii române și al acestui pămînt, nu mai astfel poți depune măr-turie.

LILIANA URSU

Seninul limbii române

cum adevărul se iluminează pe sine, tot astfel poezia iluminează temeiurile vieții.

A nu-ți abandona identitatea lăuntrică, a lucra pentru desăvîrșirea ei în și prin scris, spre o eliberare ce surprîmă și timpul biologic declanșînd acel timp inatacabil și izbăvitor al limbii în care

cale, să descifrezi „gena”, să creezi prin cuvînt o lume la fel de vie ca și cea care te înconjoară te fac pîrtaș la acea informație ereditară a limbii române.

De aceea, de câte ori mă gîndesc la cuvinte, la responsabilitatea scriitorului, imi vin în minte acei fizicieni ce

Pagina 9

- Dezbaterea noastră: Pe ce credeți că se bazează succesul romanului „Cel mai iubit dintre pămînteni”?

Raportări la universal

- Un paralelism exemplar

Ce mai scriu revistele ?

Pagina 10

Pagina 11

- Serialul nostru : - Borges despre Borges

- Pași prin băutura planetei - „Miracolul Vigeland”

Patrie înfloritoare

(Urmare din pag. 1)

zonelor rămase în urmă. Așa se face că astăzi patria întreagă, prin fiecare localitate a sa, exprimă marele proces innoitor desfășurat cu clarviziune, cu vigoare în acești ani, de cind la conducerea destinului nostru național se află tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

În ideea asigurării unor condiții și mai bune pentru afirmarea personalității tuturor cetățenilor țării, consiliile populare au obligația, așa cum se sublinia în Cuvintare, de a desfășura o muncă susținută pentru aplicarea în viață a amplu-

lui program de sistematizare, organizare teritorială și modernizare a localităților, astfel încît, practic, pînă în anul 2000 să se încheie în linii generale reorganizarea și modernizarea tuturor localităților patriei, de la orașe și pînă la comune. Numai astfel patria noastră se va înscrie în circuitul înalt al valorilor civilizației socialiste și comuniste, oferind tuturor fiilor săi posibilitățile materiale și morale de afirmare, de viață liberă, civilizată și demnă. Este, firește, un proces revoluționar care presupune, din partea consiliilor populare mai ales, spirit organizatoric ferm, inițiativă, mobilizînd

în spirit democratic forțele umane din spațiul fiecărei localități în parte. Socialismul se construiește, cum nu o dată a afirmat secretarul general al partidului, cu poporul și pentru popor. Marile platforme industriale, marile ctitorii ale acestor ani — metroul, canalele Dunăre — Marea Neagră și Poarta Albă — Midia-Năvodari, Transfăgărășanul, lucrările de irigații, orașele noi — toate confirmă acest adevăr istoric. Cu poporul, sub conducerea Partidului Comunist, am realizat și realizăm atîtea, tot ceea ce se vede. Poporului îi revine misiunea împlinirii mărețului drum viitor.

Ce e nou în edituri

Editura Eminescu. Dintre ultimele apariții editoriale care marchează lucrări fundamentale ale culturii noastre semnalăm: **Cuvint împunător** despre rostirea românească, ultima carte a regretatului Constantin Noica • primul volum din **Bucureștii de altădată**, o ediție științifică de înaltă ținută, îngrijită și adnotată de Aristița și Tiberiu Avramescu • volumul de critică **Prim plan** de Alex. Stefănescu • și mai multe volume de poezii semnate de: Ioana Dinulescu, Cornelia Maria Savu, Dan Radu Stănescu, Toma Grigore • în curînd va apărea cel de-al IV-lea volum **Opere** de Ion Pillat, care va cuprinde unul din capitolele cele mai însemnate ale acestui poet și om de cultură: traducerea din lirica universală.

Editura Univers. O antologie feministă chineză intitulată **Zbucium**, reunind pagini de o factură deosebită • un roman semnat de Hermann Bang, intitulat **Domnișoara Ida Brandt** • **Antologie de teatru spaniol** • o arheologie a mitologiei eline care ia ca sistem de referință viziunea homerică, **Miturile lui Homer** de Felix Buffiere • povestirile umoristice ale lui Iuri Ivakin, **Un vernisaj obișnuit** • romanul popular arab **Viața și aventurile sultanului** • romanul educativ al lui Howells, **Riscurile parvenirii**.

Editura Minerva. Cunoscutul scriitor bulgar Ivan Martinov semnează două micro-romane: **Portret după natură** și **Veslovski** • în colecția BPT a apărut romanul de dragoste **Pamela**, vol. 1—2 de S. Richardson • **Semnalăm**, în traducerea lui Dariu Novăceanu, antologia **O sută de ani de poezie cubaneză** • **Climat poetic simbolist** se intitulă volumul a cărui ediție a fost îngrijită de Mircea Scarlat • vă recomandăm, de asemenea, **Opere**, vol. IV, de Mihail Sadoveanu și **Scrieri**, vol. IV, de Mihail Răduca • în traducerea lui Nicolae Teică, a mai apărut la aceeași editură **Pocul Ronului**, Regina Sanio de Fr. Mistral.

Editura Tehnică. • **Bazele Inteligenței Artificiale** de M. Malița, o lucrare adresată informaticienilor din centrele de calcul, inginerilor și proiectanților din industria calculatoarelor și automatice, dar și profesorilor și studenților din facultățile de matematică, informatică, cibernetică etc. • **Epurarea apelor uzate industriale** (coord. M. Negulescu), volumul doi al acestei lucrări continuă cu epurarea apelor uzate din industria minieră, industria metalurgică, industria materialelor de construcții, a apelor uzate de la extracția și industrializarea substanțelor radioactive • **De la poarta TTL la microprocesor** (coord. Stoianov) • **Șocuri și vibrații — aplicații în tehnică** • **Fisier auto-moto** • **Agenda auto**, vol. 3 (cuprinzînd hărți și planșe rutiere) • **Înregistrarea calcul termic al generatorilor cu abur** • **Videocasetoane**.

• **Editura Albatros.** Scriitor satiric, cu o personalitate bine conturată, bine cunoscut cititorilor noștri ca fiind unul din cei mai buni cunosători ai genului dramatic, Valentin Silvestru semnează, în stilul său plin de vervă, volumul de proză umoristică: **Ce mai faci?** • volumul de povestiri **Științe de Antoaneta Pop** Giuvăra este scris cu tandrețe și înțelegere față de universul copilăriei și al familiei • **Excursie cu liful** se intitulă ultimul volum de versuri al lui George Stăncă, versuri scrise cu inteligență și farmec • un volum de schițe și povestiri din care emană dragoste de pămînt și de țară, de un lirism răscolitor **Măscăriciul**, semnează Constantin Iliescu • unul din reprezentanții genului scurt din literatura română, larg cultivată în primele decenii ale acestui secol este I. A. Bassarabescu: volumul său de nuvele și schițe **Un om în toată firea** apare cu o prefață semnată de Teodor Vărgolici

ARETA ȘANDRU

ACTUALITATEA PENTRU TINERET

NOTE • INFORMAȚII • MICROINTERVIURI

AGENDĂ • AVANPREMIERE • RECOMANDĂRI

Herder — 1988

Un nou premiu internațional se adaugă la recunoașterea valorii spiritualității românești contemporane — premiul **Gottfried von Herder**, acordat de către Universitatea din Viena. La propunerea juriului, el a fost decernat, pe anul 1988, prof. univ. **Zoe Dumitrescu-Busulenga**, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, director al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. Prețioasa distincție încununază o întreagă activitate literară și științifică, materializată în multe lucrări de referință care au intrunit aprecierea deosebită a specialiștilor, atît în țară, cit și pe alte meridiane culturale. Zoe Dumitrescu-Busulenga se alătură, astfel, celorlalți reprezentanți ai literaturii și cercetării românești care au fost distinși, de-a lungul anilor, cu premiul Herder.

Întilniri cu cititorii

● Includerea manifestărilor din cadrul „Lunii cărții la sate” în județul Botoșani a avut loc în comuna Călărași. Cu acest prilej, grupul de scriitori din Iași și Botoșani a participat la o sezoană literară, la o expoziție de carte și a susținut un amplu dialog cu publicul. Au fost prezente scriitorii **Andi Andries**, **Virgil Cuțitaru**, **Constantin Paraseanu**, **Dumitru Văcaru**, **Lucian Vasiliu**, **Dumitru Tișaniuc**, **Dumitru Ignat**, **Gellu Dorian**, **Emil Iordache** și **Constantin Bojescu**.

● Luni, 29 februarie, Muzeul Literaturii Române a organizat, în comuna Balotesti, o întilnire cu cititorii. Au participat scriitorii: **Al. Piru**, **Pavel Perș**, **Lucian Avramescu** și **Gh. Zărafu**.

Realitate imediată

În buna tradiție pe care a statornicit-o, Editura Eminescu include în aria sa de preocupări și cartea de reportaj, cartea-mărturie grăitoare a densității acestui timp românesc al construcției, al unei edificări fără precedent, în toate domeniile. În seria acestor cărți ce sînt adevărate scrisori din imediata noastră realitate se înscrie și „**Lumină sub streșini de brazi**” semnată de George Băiculescu. Lumea acestei cărți este lumea Munților Buzăului, „**Nehoiu**, scrie Anatolie Panis în prezentarea de pe coperta a IV-a, nu-i o cetate idilică. E o cetate a muncii. George Băiculescu, scriitor din fibră-n fibră, se identifică pînă-n cea mai desăvîrșită liniște, cea a sufletului său, parte constituantă a unui strop al hărniciei. Reportajele sale despre **Nehoiu**, **Bisca** — cea Mare și cea Mică —, despre **Siriu**, despre toți cei ce-nfrumusețază prin munca lor această oază de aer ozonat, sînt demne de toată atenția.”

Cluj

La întilnirea cu membrii cenaclului „Silvania”, din Zalău, au participat **Aurel Rău**, **Eugen Uricaru**, **Adrian Popescu**.

Cititorii din Gilău s-au întilnit, la Căminul cultural din localitate, cu **Constantin Cubleșan** și **Valentin Tașcu**.

Sub auspiciile Universității Culturale-Științifice din Cluj-Napoca, a fost lansat volumul „**Poeți francezi**” — antologator, prefator și tălmăcitor: **Aurel Rău**. Despre unitatea dintre opera originală și opera de traducător în limba română ale scriitorului, a vorbit criticul literar **Ion Pop**. În deschiderea manifestării, **Liviu Petrescu** a susținut o substanțială expunere privind semnificația contemporană a teatrului ibsenian.

Vă recomandăm

TEATRE

TEATRUL TÂNDĂRICĂ prezintă premiera „**Steaua lui Arlechino**” în regia Monei Chirilă, spectacol imaginat de regizoare, după un scenariu propriu, în stilul comediei dell'arte. Reprezentatia este susținută de marionetistele **Ioana Stoica** și **Florentina Tănase**. Iși dă con-

cursul actrița Teatrului Mic **Simona Măicănescu**. Scenografia este semnată de **F. Pirvulescu**. Premiera altor două spectacole mult așteptate, care se află în repertii finale, vor avea loc în perioada imediat următoare: „**Visul unei nopți de vară**”, de Shakespeare, și „**Botosul și fata cea cuminte**”, de **Eugenia Dumitru**. Primul titlu va fi pus în scenă de **Cristian Pepino**, care semnează, alături de regie, adaptarea pentru teatru de marionete și traducerea din limba engleză. **Muzica** spectacolului este scrisă de **Nicu Alifantis**. Al doilea titlu readuce pe afișul teatrului pe regizoarea **Ella Conovici**, care va fi și autoarea păpușilor. Decorurile aparțin scenografei **Anca Zbarcea**, iar muzica lui **Serban Nichifor**. Secretarul literar, **Vladimir Simon**, ne asigură că noul supliment al teatrului, „**Recreația mare**”, trebuie să apară în aceste zile, că se află în pregătire pentru cititorii teatrului un caiet de documentare în arta păpușărească, care va fi realizat în colaborare cu C.C.E.S., și că un nou concert al formației „**Minisong**” condusă de **Ioan Luchian Mihalea** va avea loc în ziua de 14 martie la sediul teatrului.

TEATRUL I. CREANGĂ și-a reluat duminicile muzicale pentru tineret. După concertul formației „**Holograf**”, vor avea loc în duminicile următoare, la orele 17 și 19.30, evoluțiile orchestrelor rock „**Asterisc**”, „**Compact**”, dar și ale unor formații tinere pe care teatrul s-a însărcinat să le lanseze. „**Paralel** cu spectacolele curente ale teatrului, se repetă intens apropiatele premiere, ne informează directorul **Cornel Todea**: „**Turandot**” va fi prezentată în direcția de scenă a lui **Gelu Colceag** și scenografia lui **N. Ularu**. Regizorul are idei interesante, iar piesa este, ca întotdeauna, un pretext pentru mari spectacole. Din dis-

tribuție fac parte **M. Sterian**, **A. Zamfir**, **A. Halic**, **G. Iencec**, **G. Preda**, **M. Toma**. E, repet un muzical: „**Îndrăgostii de la ora 9 seara**”. Spectacolul va împlini dezeratul nostru de a oferi o premieră pentru tineret și se va juca la studioul de seară. În mod regulat, oferim elevilor care se deplasează la sediul nostru spectacole-lectură, realizate pe baza programei școlare. Următorul montaj va fi „**V. Alecsandri**, în teatru și proză”.

TEATRUL DE COMEDIE va prezenta în scurt timp premiera „**Regele Ioan**” de Shakespeare, în regia lui **G. Goanta**, cu **Silviu Stănculescu** în rolul principal. În repertii avansate se află comedia lui **G. Feydeau** „**Scaiul**”, a cărei traducere și versune scenică o semnează **Ion Lucian**. Regia este semnată de **Valeriu Moisescu**, autorul recentei variante scenice cu piesa lui **A. Baranga** „**Sfîntul Mitică Blajinul**”. Se pregătește intens tînărul regizor **Alexandru Dariu**, de curînd angajat al teatrului, să lasă la rampă cu o nouă versiune a piesei „**Scoala femeilor**”, de Moliere. Prin urmare o informație îmbucurătoare: după foarte mulți ani, Teatrul de comedie s-a hotărît să aibă un regizor al său. Numele lui ni se pare de bun augur pentru soarta colectivului.

FILM

La cinematograful „**Scala**”, luni seara va avea loc premiera noii producții a Casei 5 — „**Jacob**” de **Mircea Danieliuc**. Scenariul este realizat de regizor după proza lui **Geo Bogza**, timpul și spațiul sînt ale României anilor '30, eroul principal fiind personajul bine cunoscut **Jacob Onisla**. Imaginea este semnată de **Florin Mihăilescu**, iar din distribuție fac parte actorii: **Dorel Vișan**, **Ion Fiscuteanu**, **Florin Zamfirescu**, **Ion Besoiu** și alții.

O altă premieră cinematografică o constituie producția studiourilor de TV din R.D.G.: „**Un pas gresit**”, în regia lui **Lutz Schon**. O poveste de dragoste pe fond muzical, dar și o istorie moralizatoare. Compozitorul **Peter Godhart** înserează în coloana muzicală a filmului secvențe din opera „**Freischütz**” de **Weber** și „**Cvartetul de coarde**” de **Mozart**.

EXPOZIȚII

La galeria „**Cenaclu**” din complexul „**Ilanul cu tei**” expun bijuterii 6 tineri plasticieni: **Rolando Negoită**, **Alexandra Vulcu**, **Teofil Ghețiu**, **Neli Vasile**, **Nicolae Hojbotă**, **Pavel Gheorghie**. La Căminul Artei (etai) se va deschide o expoziție de pictură **Petru Lucaci**. La Iași, în spațiul galeriei „**Cupola**” se află lucrările pictorului **Liviu Suhar**: 27 de lucrări ce imaginează portrete, compoziții, peisaje. La galeria „**Lăpusneanu**” este găzduită selecția colectivă de pictură a tinerilor membri ai Cenaclului „**Atelier 35**”, al U.A.P. Cele două expoziții vor fi urmate de selecția de pictură a lui **Laszlo Vinczely** de la fiiala din Sf. Gheorghie și de pictura lui **Moruz Tiberiu** de la cenaclu din Suceava. (**Liana Cojocaru**).

Lecturi fundamentale

„Nu te-ai priceput!”

Trăind în finele secolului al XIX-lea și la începutul secolului nostru, **George Coșbuc** face, prin întreaga sa operă, o trecere spre literatura românească modernă. Argumente sînt atît noile sale formule lirice, cit și varietatea de sentimente și teme tratate literar. Remarcabilă este capacitatea sa de a cuprinde în operă poetică proprie creația și inspirația de factură folclorică. Să nu uităm faptul că, de aproape un secol, **George Coșbuc** este prezent în cartea de literatură a tuturor generațiilor. „**Coșbuc** nu este numai un desăvîrșit tehnician, dar nu, rareori și un poet mare, profund original, un vizionar al mișcărilor sufletesti sempiternice cu un accent ardelean numaidecît evident, inimitabil...” notează **G. Călinescu** în „**Istoria literaturii române**”. Și tot **G. Călinescu**: „**Specificitatea** lui **Coșbuc** se află în poeziile cu subiecte țărănești, aproape toate erotice, precum s-a și observat”. O lume bogată sufleteste, adesea solară, ironică, purtînd accente pilduitoare, o lume robustă, întreagă, pofînd viață, de bună seamă. Desigur, și în această poezie cu titlul **Nu te-ai priceput!**: „**Am fost rea și n-aș fi vrut / Să te las, ca altă dată, / Să mă stringi tu sărutată? / Dar m-ai întrebat vreodată? / Mă-nvingea să te sărut / Eu pe tine! Pe-ntrecut / Chip căm cu violențe / Să te fac să-nrebi, și mie / Mi-a fost luni întregi minie / Că tu nu te-ai priceput. // Nu te-ai priceput! / Zici că de m-ai fi cerut / Mamei tale noră-n casă, / N-aș fi vrut să merg? E, lasă! / Că de-o fată cui-i pasă / Nu se ia după părut! / De-ntrebați, ai fi văzut! / Tu să fi-nceput iubitul / Că-i făceam eu isprăvitul — / Tu cu piinea și cuțitul / Mori flămînd, nepriceput!”**

Petru Poantă

„Coșbuc este unul dintre poeții noștri foarte cultivați, un spirit subtil, de o rafinată suplețe intelectuală“

— Sinteți, s-a spus și sint convins și eu, un excelent critic de poezie. Dar sinteți și un bun cunoscător al poeziei române în ansamblul ei. Există o personalitate a poeziei române?

— Răspunsul pe îndelete la o asemenea întrebare pretinde un studiu amplu; unul imediat nu poate consta decât într-o afirmație. Problema fundamentală este însă nu aceea a „descrierii“ unui „model“ al poeziei românești, ci a raportărilor ei la alte literaturi, a contextualizării ei în spațiul liricii universale. Iată, de exemplu, o chestiune extrem de dificilă: a relației dintre limbajul poetic cult și cel al poeziei populare în lirica noastră romantică, respectiv la Mihai Eminescu. Simplificând foarte mult lucrurile, se poate afirma că la nivelul structurilor de bază nu există deosebiri fundamentale. Raportându-l pe Eminescu la un alt mare romantic al secolului, la Victor Hugo, să spunem, dăm peste acest inconvenient esențial: în poezia franceză presiunea limbajului popular este practic nulă, pentru că el nu mai e decât un fapt de „arheologie“ lingvistică. Limbajul poetic s-a „convenționalizat“ total. Din această cauză, mulți cunoscători ai limbii române, respectiv ai poeziei eminesciene, recunosc imposibilitatea traducerii acestei poezii. Ea nu mai păstrează decât convenția, care este minimă. Ca generalitate, deci, problema poate fi pusă așa: personalitatea unei poezii este personalitatea limbii în care a fost scrisă. Dar rămâne, totuși, un mister faptul că unor mari poeți, de profunde dificultăți, li se pot găsi echivalente foarte aproape de original, dacă nu chiar depășindu-l, în limba română, pe când reciproc nu pare deocamdată valabilă. Important e că nu prea ar trebui să avem complexe privind valoarea poeziei române în context universal. Modul în care am putea-o împune ar trebui, însă, să ne dea de gândit. Și cred că cel mai eficient ar consta în acțiunea critică, dar în nici un caz prin transferul de metodologie. N-ar interesa, de pildă, pe nimeni o interpretare „tematistă“ a liricii bacoviene, dar cred că ar fi plină de interes o istorie internă a poeziei românești văzută nu printr-o istorie a criteriilor poetice (valabilă, fără îndoială), ci prin originalitatea structurilor lingvistice și metalingvistice; deci nu atât prin integrare într-un anumit circuit, cât prin delimitare.

— S-a insinuat în ultimii ani că o parte a poeziei eminesciene s-ar fi istoricizat. Ce crede criticul Petru Poantă despre un atare proces?

— Există un absolut nominal în cultura, respectiv în filosofia fiecărui popor. Fără îndoială că și el poate fi analizat, chiar situat istoric după anumite criterii, dar cu siguranță se refuză istoricizării înțeleasă ca perimare. O „metodologie“ strictă, un criteriu oricât de logic, de „adevărat“, îl serializează și un asemenea procedeu este cu atât mai riscant, cu cât poate părea o judecată de valoare. Fiind vorba, aici, despre Mihai Eminescu, a-i subordona poezia unui criteriu poetic clasic nu înseamnă, bineînțeles, o impetare, dar o limitare, cu siguranță. În literatură, aplicarea unor criterii de coerență totală duce întotdeauna la un fel de dogmatism. Să ne amintim că nici cei mai radicali și teribiliști avangardiști nu au atentat la poezia eminesciană. Mihai Eminescu rămâne mitul nostru coerent și, în această ordine, trans-istoric ca orice mit.

— Despre George Coșbuc ați publicat în 1976 un „eseu monografic“ în care îl priveați, în răspăr cu poncifurile didactice, ca pe un poet contemporan cu noi. Ce ați modificat în acest eseu, la un deceniu și mai bine de la publicarea lui, dacă ar trebui să redactați capitolul despre George Coșbuc într-o posibilă istorie a literaturii române?

— De fapt, Poezia lui George Coșbuc a fost concepută chiar ca un posibil capitol al unei istorii literare, în măsura în care nu am forțat, totuși, textul să devină contemporanul nostru. Un lucru trebuie înțeles foarte bine: Coșbuc este un poet al secolului XIX, mai mult, este ultimul lui exponent prin care criteriul fundamental al poeticii, versificația, se exprimă integral și definitiv; dar își și epuizează aproape toate resursele, prin acest model clasicizant, am putea spune chiar alexandrin. Pe de altă parte, critica a interpretat mai mult „materia“ acestei poezii (care, într-adevăr, este preponderent rustică) și deloc modurile ei de manifestare. Am arătat, astfel, că poetul realizează un fel de salon natural, în

esență spiritual, al civilizației rurale, după cum, în altă ordine, „rescrie“ cartea acestuia într-un registru de substituiri mitologice. Caută, cu alte cuvinte, corespondențe ale mitologiilor antice fie în basmele autohtone, eresuri, credințe populare etc., fie în însesi elementele naturalului. Într-o asemenea perspectivă, Coșbuc trebuie citit ca un poet livresc. Coșbuc este unul dintre poeții noștri foarte cultivați, un spirit subtil, de o rafinată suplețe intelectuală. Tot astfel, s-a insistat prea puțin asupra extraordinarei activități a traducătorului. Dacă poetul reprezintă, într-un fel, un capăt de serie, cu siguranță traducătorul este un întemeietor. Traducerile sale sînt o deschidere spre universalitate a limbajului poetic românesc. El probează ceva formidabil: de pildă, că Divina comedie poate fi scrisă-n limba română.

— Cum valorizați poezia română contemporană în raport cu poezia dintre cele două războaie mondiale? Dar în raport cu poezia din epoca marilor clasici?

— A valoriza cred că nu înseamnă, aici, a analiza un proces de creștere și, cu atât mai puțin, un raport de excludere sau de situare valorică în ordinea sevențelor istorice. O anumită relație a omului cu cosmosul, poziția lui în universul socio-uman au determinat, simplu spus, un anume model de sensibilitate iar, în cadrul acesteia, restringind sfera, un criteriu al poeticii: clasicist, în veacul al XIX-lea, modernist între războaie (este situația din poezia română) și, după mulți comentatori (N. Manolescu, în primul rând), post-modernist în contemporaneitate. Și acum despre aceasta este vorba. (Într-o paranteză fie spus, pentru o cuprindere globală a fenomenului liric actual, în toată eterogenitatea lui, cred că termenul de post-modernism e bun și-n mare parte operativ; mai ales că Radu Enescu îi adaugă, de curind, unul ajutător, dar prin delimitare și opoziție, trans-modernismul sau meta-modernismul). În orice caz, dacă fiecare criteriu al poeticii este valabil pentru contextul istoric care l-a validat, o altă problemă se ridică: aceea a stabilității lui, de la o epocă la alta, și, în funcție de aceasta, în ce măsură acționează el coercitiv. Raportându-ne și numai la aceste repere, constatăm imediat în lirica actuală: instabilitatea criteriilor (adeseori în cazul aceluiași poet), puterea mare de coerciție a unui anume criteriu, de unde rapidă proliferare a modelor poetice, a imitatorilor; apoi, contaminarea unor criterii divergente, activind, ca niciodată, spiritul ludic, ironia, parodiu și, nu în ultimă instanță, să menționăm îngrijorătorul fenomen de reflux care ne raportează la „epoca marilor clasici“ doar prin versificație. Oricum, ne aflăm într-un „spectacol“ viu, s-ar părea că cel mai amplu și mai derutant din istoria poeziei noastre; în care esențială este valoarea medie, „de masă“.

— Se pare că poezia optzeciștilor nu v-a entuziasmat sau, în orice caz, nu cum i-a entuziasmat pe alți critici. De ce?

— În acest spațiu de schimbări bruște, entuziasmul este periculos. Am avut, e adevărat, rețineri destul de serioase, poate exagerate, față de primul volum al lui Traian T. Coșovei, dar nu atât în

privința valorii în sine a poeziei, cât în a noutății absolute, mai exact a preințării ei. De altfel, „gruparea“ nu era încă destul de bine consolidată „teoretic“ și nici nu apăruseră cărțile ei cele mai importante. Ea constituie, fără îndoială, un fenomen real, cu merite incontestabile, cum se spune, însă ceea ce părea (și poate chiar era) deosebit de grav la început găseam tocmai în entuziasmul exagerat de generos al unor critici care i-au împins pe tinerii poeți la o insurgență totală; o atitudine neoavangardistă manipulată, dar prea puțin de niște mecanisme literare. Promoția '80 vroia mai degrabă să se substituie decât să se delimiteze promoțiilor anterioare. Ca în orice mecanism al puterii, ea proceda la o suprimare; cel mai ciudat fiind faptul că nu își revendica nici o ascendență. Între timp, multe lucruri s-au lămurit și cei câțiva excelenți reprezentanți ai acestei vigoase, totuși, promoții (Traian T. Coșovei, Mariana Marin, Mircea Cărtărescu, Nichita Danilov, Magdalena Ghica, Florin Iaru, Ioan Lăviu Stoiciu s.a.) sînt pe cale de a se clasiciza căci, iată, chiar în paginile acestei publicații Laurențiu Ulici propune deja proiectul promoției '90.

— Are dreptul criticul literar la preferințe? Nu cumva preferințele diminuează deschiderea către alte tipuri și zone literare?

— Astfel puse, lucrurile sînt foarte complicate. Trebuie precizat, mai întâi, că problema nu e reală, nu are justificare, decât în cazul unui critic cu o solidă cultură poetică (și literară, în ansamblu), susținută de intuiție, dar și de o enormă capacitate distributivă a sensibilității. Criticul de poezie (fără să fie vorba, neapărat, de o specializare restrictivă) este, poate, cel mai apropiat de condiția actorului. Cu interpretarea fiecărui poet, el joacă un rol, poartă o mască. Preferințele nu țin atunci de micile, secretele și nevinovatele vicii ale unei identificări (nu în accepțiunea noii critici) care duce, la limită, la o nonidentitate a eului critic. „Îmi place foarte mult“ în critică nu echivalează întotdeauna cu o judecată de valoare. Gustul, oricât de educat și de rafinat ar fi, se bazează în esență pe o subtilă intoleranță. Este un exces abstras în rafinament fanatic. Critic veritabil nu este acela care urmărește formarea unui gust, ci acela care îl pune mereu la îndoială pe măsură ce pare a se constitui. Starea normală a criticului este aceea a unei continue metamorfoze. Desigur, el poate fi și mimetic, cameleon, dar e preferabilă această condiție a sincerității ca argument al evaluării și, totodată, probă a opacității. Desigur, pentru cititorul mediu de poezie, lirica modernă, privită global, a provocat multe confuzii, o anumită derută și opțiunile lui sînt asemenea preferințe deloc valorizatoare. Pentru inițiat, însă, există niște criterii destul de riguroase, dincolo de subiectivismul lui „a plăcea“.

— S-a făcut observația că scrieți îndeosebi despre poeții din Transilvania. Nu vă temeți de acuzația de „localism“? Se mai poate vorbi astăzi de localism în literatura română?

— În cei aproximativ 18 ani de cînd susțin cronică literară (aproape constant) la Steaua, iar în ultimii 6 ani și la Tribuna, am scris cel puțin o dată despre majoritatea poezilor români contemporani, indiferent de locul lor de naștere. Iar într-un volum în pregătire (o panoramă severă a liricii actuale) se va vedea și mai bine că transilvănenii nu dețin prioritatea, dacă nu ne gîndim și la cei mutați în Capitală. „Localismul“ există, fără îndoială, dar el nu e numădeci de ordin geografic, ci un fel de substitut al școlilor și curentelor literare. Și ciudat este că se manifestă îndeosebi în publicații centrale, dacă nu neapărat prin circulația restrînsă a unor nume, în orice caz printr-o tehnică a accentuării. Spiritul provincial (sau „localismul“) răbufnește acolo unde e evidentă tendința de magnificare a amănuntului.

— Există o pecete inconfundabilă a poeziei — a literaturii — din Transilvania, dincolo de generații, de stiluri și de mode? O puteți aproxima?

— Problema aceasta a fost întoarsă pe toate fețele în istoriografia noastră literară. Dincolo de unele divergențe, care țin mai ales de nuanțe, există un consens în acceptarea și definirea unei „peceti inconfundabile“ a spiritualității transilvane. În literatură, însă, elementele ei sînt fie prea generale, fie definite în funcție de un criteriu istoric: seriozitatea înțeleasă ca murgă (de unde inapetența pentru spiritul ludic, umor, ironie etc.), gravitatea, o anume filozofie pragmatică, moralismul, mesianismul social și național, preponderența ruralismului ca „materie“, o anumită rezistență la inovație și experiment, deci predominanța unei constante clasice. E adevărat că la începutul secolului XX, Coșbuc și apoi Goga sînt contemporanii lui Macedonski, dar dacă „teoriile“ unui modernism incipient ale celui din urmă pun o mare distanță între acești poeți, cred că pentru devenirea ulterioară a liricii românești, cel puțin în dimensiunea ei expresionistă, dincolo de criteriul poeticii, poezia lui Goga are o acțiune catalitică mai fecundă. Ardelenilor le lipsește simțul speculativ și cel al ideologiilor literare. Îl au, în schimb, pe acela al metafizicului și al sacralului. Dacă e să mă refer și la situația poeziei din imediată realitate, aș propune această „nepereche“ (cum i-ar zice Nicolae Manolescu): Adrian Popescu și Mircea Dinescu, doi poeți exponențiali pentru promoția '70, deși al doilea debutează puțin mai târziu. Important este, însă, aici, că pot reprezenta două eventuale „tipologii“, una ardelenescă, cealaltă, munteană. Unul conține universul (natural și uman) aproape ca o teofanie, celălalt ca o reprezentare cvasi-carnavalescă, savuroasă, mirifică și atroce, deopotrivă.

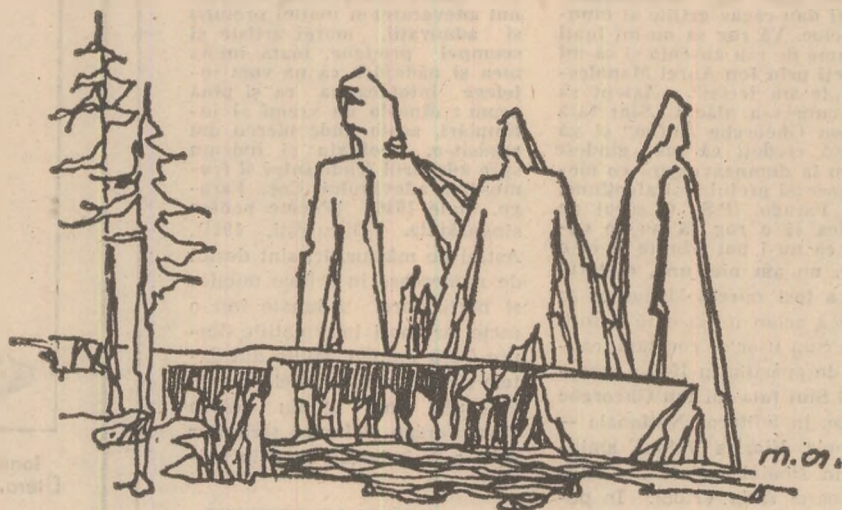
— Avem poeți. Dar cititori de poezie avem? De ce are nevoie individul uman de poezie? Se poate trăi fără poezie, fără literatură, fără artă?

— Întrebările acestea vor să pară și chiar sînt puțin alarmante. Cred, însă, că, la noi cel puțin, nu e cazul. Cititorii avem și încă mai mulți decât numărul volumelor bune oferite de edituri. Răspunsul la celelalte două întrebări-ține de inefabil. Ele sînt, de fapt, un fel de tautologii, lansate de anumite ideologii totalitariste ale secolului nostru. Individul, ca ființă cugetătoare, nu-și pune asemenea probleme. Necesitatea poeziei, a creației în genere, nu trebuie dovedită, căci ea este parte și corelat al naturii umane și nu un mijloc de manipulare a acesteia.

— Pe care dintre poeții români de astăzi l-ați propune pentru Premiul Nobel și de ce?

— Iată o întrebare cu adevărat dificilă. Din perspectiva poeziei române actuale, ne putem oare permite să o abordăm cu seriozitate? Iar în caz afirmativ, trebuie să ne întrebăm la rîndul nostru: care sînt, de fapt, criteriile după care se acordă acest premiu? Și care sînt, la ora actuală, criteriile și reperele după care s-ar putea evalua poezia noastră în circuitul valorilor universale? Se pare că două mari șanse la o mai dreaptă așezare în lume le-am avut cu Lucian Blaga și Nichita Stănescu. Dar șansa trebuie construită, nu așteptată la cotitură. Cîteva criterii și repere ar trebui să le oferim chiar noi. Cred că o „spărtură“ în universal ar putea încerca Marin Sorescu. Dincolo de limba română, poezia sa se apropie cel mai mult de „limbajul“ sensibilității acestui sfîrșit de secol.

CONSTANTIN SORESCU

CARTEA DE POEZIE

Primatul densității

Coborirea în cuvânt, antologia de versuri a lui Petre Ghelmez, apărută în colecția **Cele mai frumoase poezii**, prezintă avantajul că scoate în evidență ceea ce este realmente carnos în ordine artistică în lirica scriitorului. Sigur, acesta este rostul oricărei selecții retrospective, cu atât mai mult al uneia restrinse. Citeodată gustul autorilor nu concordă cu ceea ce e într-adevăr pregnant estetic în scrisul lor. Aici, însă, fără să se recurgă la „violenta” ori artificioasă de vremea fel, fără, cu alte cuvinte, să se întocmească o regie savantă a volumului, în funcție de optica autorului de acum asupra creației sale de până acum, dimpotrivă, păstrându-se cu cumințenie formală cronologia operei, înșirându-se, prin urmare, piese din volume în ordinea succesiunii acestora, motivația inefabilă, grație căreia Petre Ghelmez este un poet substanțial, răzbate cu pregnantă. Din această antologie se poate vedea și mai bine un anume traseu ori, mai precis formulat, o dialectică interioară a gândirii lirice. Este lucrul pe care îl remarcă în prefața sa, sugestiv și potrivit intitulată **O călătorie pe riu**, Liviu Papadima: „Poezia se naște din uimire ca sentiment al sacralului, difuz, omniprezent. Uimirea adoratoare devine creatoare atunci când descoperă creșterea distanței dintre lucruri și aura lor, distanță în care stăpâne sunt tainele. Acoperirea acestei spărături tensionate stărneste instinctul mitologizant”. Lucrurile nu se opresc aici, căci la un moment dat „Uimirea se retrage, lăsând loc unui simț nuanțat al relativului” etc. Constatările de principiu sînt corecte, inteligente în sesizarea amintitei dialectici interioare de netăgăduit, iar prefața își are utilitatea ei, tocmai fiindcă, punctind cu justete datele stratului de suprafață permise altor receptori o lectură mai nuanțată a textului. În sfîrșit, repet, felul cum e întocmită selecția, dă posibilitatea să se remarce profunzimea, cu alte cuvinte, nivelul viabil, la modul cel mai sonor, al liricii poetului. Viziunea dominantă de regăsit mereu în chipuri dintre cele mai variate și atingînd acut sensibilitatea noastră la lectura liricii lui Petre Ghelmez, fie că e vorba de volumul de debut apărut în 1967, fie că ne referim la ciclul de **Inedite**, atașat cărții de față, este aceea a unei continue densități. Atare viziune, a densității, marchează într-un chip de originalitate aparte nota dominantă a **figurii spiritului creator** a autorului, în modalități alt de intense și neașteptate, încît putem trece cu vederea o anume lipsă de originalitate a tematicii, a mijloacelor formale. Menținînd discuția la acest plan, ai fi inclinat să crezi că Petre Ghelmez este un tradiționalist cam îndatorat unui arsenal poetic consacrat. Toate acestea nu ating stratul din adinec al substanței poetice, macru și viguros, într-o asemenea măsură încît nu e greșit a afirma că poetul cu premeditare se „afundă” fără rețineri în teritoriul **altora**, apucă fără șovăire în miini uneltele **altora**, pentru ca, integrîndu-le viziunii sale proprii, să le dea chipul său liric.

Acesta este al viziunii unui univers al unei continue încălecări de planuri, a unei **juxtapunerii elocvente** a datelor și entităților, a fenomenelor și ființelor, a formelor umane cu formele de relief, a gândurilor și aparițiilor concrete. Astfel — și în această rezidă superioritatea unei atari poezii de valoare căreia se îndoaie într-un articol recent, în stilul său caracteristic, printr-o „întepătură” răutăcioasă, M. Ungheanu — tropii nu au simple valente și valori stilistice (le au și pe acestea!), dar exprimă mereu, „ambalajul” fiind mereu la rîndul său altul, viziunea înghesuiei fără fisură, a lipsei de distanță între alcătuirii dintre cele mai diferite și în accepțiile cele mai diferite care le capătă termenul de „alcătuirii”. Astfel zilele sînt amestecate cu norii, cu țarina și rădăcinile, cu cadavre de stele, iar sălcii, potopite de muguri, se prăbușesc peste mormanul de pești. Iată parafrazată o strofă din lirica de început a autorului (din poemul **Inotătorul**), viziunea duce imediat la aceea celebră a bălții lui Sadoveanu, colcăind de viață, al cărei spirit unic se exprimă sub o puzderie de chi-

puri și forme care pier și ucid, mișcă și stau, devin și dispar. Timpul în acest spațiu liric va fi perceput, din pricina alăturării desăvîrșite, asadar a alipirii elementelor, aidoma unui balaur cu două capete (căci ce este un atare monstru himeric decît „înghesuirea” în perimetrul, dacă se poate spune astfel, aceluiași corp, nu a unor părți, ci a unor structuri integrale divergente?): „... Și ziua, / și noaptea. Ducîndu-se-n cîrcă / una pe alta”. Un termen sunînd atît de evident, de acuzator, nichitastănescian este asimilat cu polei permanentei deveniri fuzionante a tot ceea ce i se află dedesubt: „Floare, / peste se-ntrupează-n / zori de necuvînt” (s.m. V.A.). Alte versuri sînt expresive a unei performanțe analoge: „(...) mi-e teamă să nu ne strivească / firele acestea, înlăcrimate, de iarbă”. Pe de o parte, stihurile ar suna cam sentimentalist, pe de altă parte, perspectiva aceasta a vegetalului agresiv, năpustindu-se strivitor aidoma unei turme de elefanți declăntuite, duce imediat gîndul la Ion Gheorghe. Totuși versurile nu au nici un exces de grație, nici unul de brutalitate, și tocmai nota aceasta de temperare multiplă le conferă timbrul lor propriu. Integrate contextului liricii lui Petre Ghelmez, citite asadar cum trebuie, ele duc iarăși gîndul la lumea imbulzirii toropitoare și neostenite, la spațiul unei îngemănări ucigașe și sinucigașe a elementelor, dar, totodată, tranchilizante. În această poezie înțelepciunea omului este totodată înțelepciunea firii („O înțelepciune de rouă”), lynxul ucigaș are, față de victimă, disperat-paroxistică stare a vitelor ce presimt aburul singelui viscolit, pașii felinei pot confunda singele omenească cu „fructul de foc / al măceșilor răstîgîniți / în răscreuța văzduhului”. În sfîrșit, hainele călugărilor budist călătorind deasupra oceanului sînt largi cît oceanul. Nicăieri nu e vorba în principal de dramă ori melodramă, de tragică confuzie existențială ori de picturalitate. De fapt, fiind vorba și de toate acestea, ele sînt traduse (acomodate) în partitura proprie a poetului, aceea a absenței delimitărilor, a granițelor, deci a densității maxime care face să nu mai fie posibilă distincția între elemente — căci lipsește „gardul” despărțitor sau, exact, acesta din urmă nu este posibil grație unei logi suverane a germinăției amplorii, frenezicii existenței, devenirii, apropierii, care face să stea, alături de ferocitatea lynxului, jalnicul său prohod, de baina omului, vastitatea infurată a apei, de singele fierbinte uman, fructul prea fierbinte de căldura soarelui. O „temă” binecunoscută astfel, cum este aceea a „rinocerizării” devine, sub pana lui Petre Ghelmez, tema unei deveniri galopante din pricina unei densități maxime sui-generis (mă refer la remarcabilul poem **Lectia**, din care nu am spațiu să reproduc aici). Constatarea că la acest scriitor, dintr-un material aparent ingrat — în sensul că, superficial privit, duce la opinia că e puțin prielnic în a se constitui în „rampă de lansare” pentru un lirism substanțial — se face poezie puternică, se verifică la tot pasul. O simplă „impresie de călătorie” duce gîndul (și în felul acesta ne întorcem la categoria de exemple cu care am început demonstrația din cuprinsul acestui articol), la aceeași idee a omniprezentei, a omnipotentei densități, care produce fuzionarea, interpenetrabilitatea a tot și a toate, între tot și între toate, fie acelea ființe sau lucruri, concepte, proiecții, nălciri. Templul, **pocnit** din coastă de timp, se subțiază, lichifiindu-se parcă, pentru a permite imperativului unei densități supreme să se exprime: „Dar vremea vremuiește (substanțivul însuși obligă verbul, fiindu-i într-o altă de mare apropiere, să ia „vestmintul” său) / sub ploaia ei, chiar templul se subție”.

Petre Ghelmez e un poet care merită a fi privit cu mai multă insistență, scuturată de prejudecăți, de către comentorii.

VICTOR ATANASIU

*) Petre Ghelmez: **Coborirea în cuvînt**, Editura Albatros, 1987.

CARTEA DE PROZA

Coerența viziunii*)

Sensul prozelor Aretei Șandru este condiționat, în genere, de configurația și accentul fantasticului ce interferează planul realului. Natura ficțională a textelor, presupunînd „starea de vis” a restauratorului liberar, excentric, coabitează cu realitatea obiectivă, cu „starea de veghe”, în care sînt înregistrate, cu meticulozitate, detaliul, reflexele efemere „irizate” de un simplu gest, cinegramele unei translații, și care interesează arta reporterică. Panoramic, schițele și nuvelele Aretei Șandru ilustrează scene, microevenimente din mediul familial ori stradal. Traversarea unei străzi (**Simplu test pe strada Dreaptă**) revelează câteva imagini anonime (un ciine, o fereastră, câteva siluete etc.) pe care computerul imaginației le preia cu aviditate, procesînd, în ordinea unei psihologii a imaginării, incitante legături între registrele aferente. Actualizarea posibilităților combinatorii, specularea efectelor reale ori virtuale, instituie o reflectare continuă, multiplă, modulată de variabilitatea consecuțiilor și anticipărilor. Progresia infinită a efectelor nu se realizează doar în spațiul oglinzilor, ci și într-o perspectivă urbană, autoarea controlînd, prin arogarea unei acuități vizuale omnisciente, dezopacizante, compartimentele nivelelor edilitare în care palpita nucleele germinative ale noilor istorisiri. O interesantă proză este și **Magazinul de clepsidre**, în care contingentul stradal se convertește în spectacol suprarrealist. Imaginea unei fete, cu o identitate disputată între ex-possibilul ei și un fotograf, se corporalizează, descinzînd cu nonsalanță din vitrina fotografului, atelierul acestuia simbolizînd nu doar punctul de convergență a evenimentelor rituale ale urbei, ci și negarea destinului real al personajelor care trăiesc efectiv pe enulsa fotografică. Alternanța epistolară din **Nunta** oferă un emoționant dialog între o mamă și fiul ei, în care e reluat motivul unei viziuni onirice, obiectivate în final prin apariția stranie a „străinului” din vis. În prozele sale memorabile, autoarea mizează, de cele mai multe ori, în chip fericit, pe finaluri, unde ideea fundamentală trebuie să-și atingă suprema expresie, prin grefarea unor personaje-perspectivă, ambiguizante, substituiți reali ori fictivi ai exponenților inițiali. O simetrie anacronică e realizată și în **Dans pe tabacheră**, unde forța psihologică a unui pacient devansează evenimentele reale, receptate de acesta într-un timp anterior. Cînd tonusul prozatoarei scade, textele pot fi interesante secvențial, pe structuri, autoarea vîndînd suplete în minuirea dialogului, candoare, rafinament. **Schimb pe inimă roșie** e o schiță în care zvăpăiala devălmașă a copiilor, topită într-un somn reparator, este redată cu nerv, dar se adresează celor mici. **Să înțelegem viața așa cum e** insinuează comunicarea cu o plantă (ceea ce în sens univoc nu constituie un miracol), o mimoză, fără să depășească sfera burlescului melodramatic, chiar dacă oferta tranziției de la afectiv la ontologie încearcă să salveze modicitatea narațiunii: „— Dacă ați privi o mimoză cu aceeași ardoare cu care priviți pisica aceasta, ați înțelege viața așa cum se cuvine”. Areta Șandru nu pare atrasă de mirajul scrisului calofil, optînd pentru simplitate, limpezime stilistică, percepiind lucrurile direct, imediat, exact, subiectivitatea rezidînd în viziune, în montajul relațional, în ingeniozitatea conexiunilor. Particularități semnificative pentru stimularea lectorului.

DORIN MĂRAN

*) Areta Șandru: **Magazinul de clepsidre**, Editura Eminescu, 1987.

Coca Farago și prietenele sale

Fiică a Elenei Farago, remarcabila prozatoare și talentata poetă Coca Farago (n. 1913 — m. 1974) a fost inconjurată, încă de la început, de simpatia și prețuirea unor scriitoare mai vîrstnice sau mai tinere. Toate scriitorile — și nu numai ele — care participau la sedintele literare, ce se țineau în casa mamei sale din Craiova, erau și prietenele ei. La București, Craiova, Cernăuți, Caracal și în alte orașe, unde a locuit temporar, Coca Farago a trezit o puternică simpatie intelectuală. Avea o mare mobilitate intelectuală și știa să se apropie de cei înzestrați cu harul scrisului. O prietenă constantă a fost scriitoarea Aida Vrioni. În biblioteca ei am găsit o scrisoare și un autograf ce provin de la Coca Farago: [București], 22 octombrie 1936, Scumpă doamnă Vrioni, Am vrut să vin să vă văd și să vă

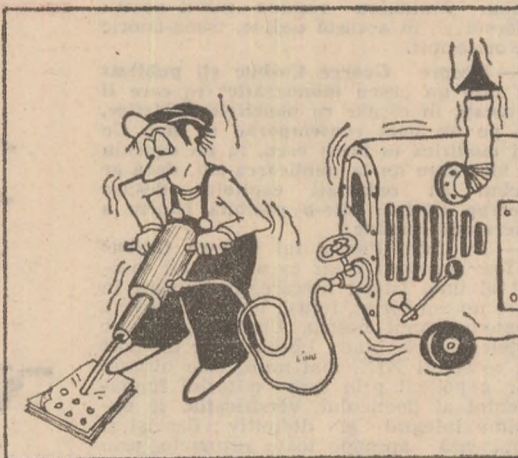
aduc volumul și imi pare foarte, foarte rău că, deocamdată, nu-mi dau răgaz grîjile și munca, deloc. Vă rog să nu-mi luați în nume de rău absența și să-mi spuneți prin Ion Aurel Manolescu: „te-am iertat”. Aștept să aflu cum v-a plăcut „Sint fata lui Ion Gheorghe Antim” și vă rog să credeți că mă gîndesc mereu la dumneavoastră cu mereu aceeași prețuire și afecțiune. Coca Farago, P.S./ O sărut pe Viorica și o rog să nu se supere că nu-i pot trimite și ei o carte, nu am nici una, editorul meu a fost zgîrcit. Misiva ce se publică acum intia oară a fost, după cum ușor se constată, cauzată de apariția în 1936 a romanului **Sint fata lui Ion Gheorghe Antim**, în Editura „Naționala — Ciornei”. Viorica Vrioni, amintită în finalul scrisorii, e fiica scriitoarei Aida Vrioni. În perioada interbelică era o intere-

santă diseuză. Și acum autograful: Iubitei mele Aida, în semnul adevăratei și înaltei prețuiri și admirații, marei artiste și scumpei prietene, toată inima mea și nădejdea că ne vom înțelege întotdeauna ea și pină acum: dincolo de vreme și în timp, acolo unde mereu am regăsit-o, refugiu și indemn spre adevărul frumosului și frumusețea adevărului. Coca Farago, iunie 1916. (Poeme pentru singurătate. București, 1944). Astfel de mărturisiri sînt destule de numeroase în arhive publice și particulare. Adunate într-o carte, ar spori informațiile despre Coca Farago. Multe din datele și afirmațiile Leliei Trocan, autoarea unui studiu despre Coca Farago și lumea scrierilor sale, s-ar îmbogăți în chip evident.

NICOLAE SCURTU

Cronica literară în linii frunte

de LINU

Ionuț Cirjan, Imblinzitorul de oglinzi, Editura Litera.

Ionuț Cirjan forează curajos teritoriile noii lirici.

Exaltare și temperare

Cronica literară

de AL. PIRU

Privit cu simpatie de critică pentru modul său liniștit de a se comporta în viața literară, gentil, prietenos cu confrății, deschis, Traian T. Coșovei (născut în același an cu Florin Iaru, Al. Mușina și Miruna Runcan) trece printre liderii generației noi, alături de Mircea Cărtărescu, împreună cu care a publicat — aliniind pe Florin Iaru și pe Ion Stratan — culegerea de versuri **Aer cu diamante**, în 1982. Debutul său s-a produs însă în 1979, urmat de acela al lui Florin Iaru și Ion Stratan în 1981, al lui Mircea Cărtărescu și Miruna Runcan în 1983, al lui A. Mușina în 1984. Dintre toți, Traian T. Coșovei e cel mai activ, fiind până azi, singur, autorul a șase cărți, ultima, **Rondul de noapte**, din 1987.

Am înțeles din primul ciclu, omonim cu titlul volumului **Rondul de noapte**, că poetul e angajat în apărarea păcii într-un secol a cărui imagine e un „singur trucat” dintr-o sticlă cu „vopsea roșie” izbită de pereți. Nu scrie, deci, despre războaie la care n-a luat parte, unicul său conflict e cu timpul simbolizat printr-o roată de care se lasă tirat cu sentimentul tristeții „livresc și rușinos”. A optat pentru o nouă sensibilitate, caracterizată prin dorința de transcendere a realului înspre un castel uranic unde bat „clopotele albe” ale liniștii. Nu ne hazardăm însă să spunem mai departe cine e „domnișoara de heliu” și cu cine dialoghează cel foarte singur devenit printr-o bruscă schimbare cea foarte singură și care-l iubește (de ce mă muști?) foarte mult.

Mai personal e cel de-al doilea ciclu al volumului, **Convorbiri cu o nouă planetă**, în care se reia o declarație manifest din **Aer cu diamante**. Cităm din a doua parte, încheiată cu invitația: „Hei, fraților —, uitați-vă și la mine!”; „Sunt și eu un june — / o parte din viață o trăiesc în numele tău. / Dar tu dansezi / Tu bei limonadă — în urma ta, turnul din Pisa se-ndreaptă pe calea cea bună. / Tu îi inflăcărezi pe zel. Și tot tu le dai cite un pumn după ceafă. / În

rinichi, / În ficat... În rațiunea lor de a exista. / În răsufletarea ta de alcool se imbată toți camionagii sfintului Duh. / Eu aici sunt un june. O balenă albă într-un estuar de liniște / Un superstar, / Un misionar al spațiilor verzi, democratice. Un obiectiv survolabil. / Un individ / adică nimic. O zecimală în cifra ta de afaceri. / Unul cărui i se recomandă întoarcerea la natură”.

Așadar, încă din 1982 Traian T. Coșovei se supralicita pe sine și pe partenera sa mai mult glumind, temperându-se în mod egal, iubitor de contraste, după dreptul recunoscut al tinerilor de a se exalta și totodată de a se cuminti, de a-și ieși din propria piele și a-și reveni în fire. Mai curînd am spune că stabilitatea nu e bună pentru un poet care are totdeauna o neliniște, o incertitudine existențială. „Spune-mi tu, se roagă el, atom de spaimă al inimii mele, tu lacrimă de metal / pe obrazul frumosului miraj de gheață al ideilor. / Spune-mi că viața mea va continua să existe!”. În sufletul poetului se produc mereu schimbări de planuri, treceri de la o stare la alta, de la veghe la vis și de la real la imaginar. „viermele fantastic săpînd la temelia zilelor noastre”. Cam așa se petrec lucrurile într-o invocație din poezia **Un nor de liniște**:

„Tu cea cu brațe de fum mai dulci decît moartea, să aprinzi o stea în oglindă / iar steaua — prea grea — să se surpe hohotînd pe podea / și să-ntîndă un braț să te prindă... / ...pe tine, cea suspendată între nopți / ca între flămînde guri de animale. / Și-un singur cuvînt să coboare să muște pămînt de pe buzele tale. // Apoi un cal de alcool să calce preastrîmța arenă-n copită / și s-o ridice la cer, pînă la steaua tivită / cu suflute reci luminoase. // Și suflutele tău croitor, săritor — să te-mbrace de sus pînă jos în carne și oase”.

Cine caută logica unui poet trebuie să știe că ea stă doar în coerența discursului. Asta nu înseamnă că el nu e neori la îndemîna oricui, ca de pildă în **Oraș adormit**: „Oraș adormit sub batista de eter a despărțirii — fără lumini, fără amăgiri, fără vise. / unde doar melancolia tirăște după ea mulajele de ghips ale vorbelor mele. / Și tu te prefaci că le ascuți. Și tu te prefaci că le crezi... // Și atunci, la adăpostul nopții, / sub un nume de împrumut / mă mut în alt suflut”. Da, există o mîhnire, un **chagrin d'amour** al lui Traian T. Coșovei, provocat de neîncredere: „Să mă ascund într-o dorință a ta, într-un dor, într-o doară? / Să fiu eu visul unei nopți de vară — / sub verdele ierbii, sub verdele

norilor / Să-ți fiu scheletul unei intimplări / jupuit de carnea cuvintelor?”. Coșovei nu-și dorește un astfel de ecorșeu și se salvează dintr-un caragialesc **five o'clock**, într-o cameră cu mobile grele: „Dragostea noastră a trecut mai încet / decît un cal norocos / prin viața agentului hipic”.

Fi-va sfîrșitul secolului nostru un prilej de meditație pentru poezii lumii? Deocamdată Traian T. Coșovei și-l imaginează dintr-un viitor incert: „Era un sfîrșit de secol frumos — / o dimineață tîrzie de toamnă, un aidemémoire / cînd totul e bine, totul e încă frumos / cu puțin înaintea ca zierele să sească / pe sub dunga de lumină a soarelui”.

Ironia, parodia, specifice postmoderniștilor, sînt rare în poezia lui Traian T. Coșovei care vede cuvintele actualilor poeți, ale lui însuși, trecute ca printr-o spălătorie, incapabile să mai miște pe argheziana domniță „Intinsă leneșă pe canapea”. Am spune că nu e chiar așa și că se pot reține din **Rondul de noapte** numeroase superbe comparații, oricît s-ar fi învechit (dar postmoderniștii mai și recuperează) acest procedeu, această figură de stil. Exemplificăm: „Ca într-un joc de delfini într-un acvariu aerian / bătaia inimii mele...”; „Vorbe mici / foșnitoare ca niște bancnote”; „Ca o cazarmă, părăsită, pradă șoarecilor și țevilor sparte / întocmai așa este această noapte privită de sus...”; „Moartea e / ca o lună de miere pe care o petreci numai cu tine”; „Cerul ca un obraz obosit și nerăs”; „Ca o dubă de ciini vagabonzi aș putea să dispar cu lira mea”; „Deasupra, timpul se prăbușește ca pielea de pe-un animal jupuit peste tăcerea deasă”; „Misionar al frumuseții și al fumurilor deșertăciunii... / Ca o gură cu mansarde flămînde. / Ca un lup ce revine la oile sale”; „Gînduri ascunse / înflorînd în jurul gleznelor tale ca niște brățări de neliniște”; „O vrăbiuță cu penajul gri și trist ca o bucată de ficat dizolvată în alcool”; „Cuvintele mi se atîrnă de gît / Ca niște medalii fierbînti, nisipoase”; „Ultimul tramvai a trecut ca un junghi de lumină aurie...”; „Garderoba bunicii întinsă pe umerase / ca un cimitir de mașini”; „Această lume / dansînd și rostogolindu-se pe cerul gurii tale ca o aromă îndepărtată și rară”.

Sînt toate acestea dovezi că Traian T. Coșovei e un poet nu numai cu o mare capacitate de invenție și asociație, dar și cu un autentic fond liric în expansiune.

Primăvara

Desen de URIAȘU

ATITUDINI, DEZBATERI, CONTROVERSE

S-a consumat o cantitate apreciabilă de hirtie și cerneală pentru comentarea cărții lui Ion Rotaru. **O istorie a literaturii române** (III). Autorul trebuie să fie bucurat: cartea „a intrat în circuit”, cum se spune...

Desigur, opiniile critice sînt polarizate: „pro” și „contra”. Spun „desigur”, dar ar trebui să spun „mai mult decît în alte cazuri”, pentru că însăși perioada acoperită de volumul al treilea provoacă această polarizare. Și nu trebuie să sofisticăm prea mult pentru a ne da seama ce determină o anumită reacție! Scriitorul X s-a găsit în carte și, mai ales, s-a găsit așa cum vrea el, criticul Y a constatat o coincidență a părerilor lui Rotaru cu părerile sale — cartea e bună; scriitorul Z nu s-a găsit în carte, iar criticul Z observă că aprecierile lui Rotaru sînt diferite de ale lui — cartea e rea...

Nefiind istoric literar și nici critic, nu-mi permit să discut aici și alte aspecte legate de conținutul volumului al treilea, de împărțire a perioadei acoperite, de grupare a scriitorilor analizați, de omisiuni sau abuzuri, ci mă voi opri asupra unei trăsături care — cu excepția unor observații fugare, prima aparținîndu-i, mi se pare, lui N. Manolescu — nu a fost luată suficient în considerație, deși este fundamentală. E o chestiune de stil.

Intr-un fel, ne-o spune chiar titlul. Nu avem, de la volumul întii începînd (e curios că unii recenzenti, în focal critică, uită că, în 1987, a apărut volumul al treilea, deci în linia primelor două), nu avem, deci, „Istoria literaturii române”, ci „O istorie a literaturii române”. Ceea ce s-ar putea traduce: „O istorie a literaturii române așa cum o vede Ion Rotaru”, Ion Rotaru care, pe deasupra, așa cum specifică încă din vol. I (p. 7), este profesor, meserie pe care și-o reafirmă în vol. III (p. 8) și care, evident, îl marchează. Îl marchează în două sen-

suri. Pe de o parte, specializarea pe o anumită perioadă îi dă senzația unei activități „prin forța împrejurărilor supărător de restrînsă” (vol. I, p. 7); pe de altă parte calitatea de profesor îi impune scopul „de a oferi o lucrare de sinteză, cit mai accesibilă și mai funcțională” (vol. I, p. 7).

În sfîrșit, un profesor vorbește în fața unui auditoriu. Acesta este modul de a-și exercita profesiunea. Iar, din acest punct de vedere, cartea este excelentă! „O istorie a literaturii române” este vorbită de la prima pagină a volumului

mod curios, de faptul că tocmai cei din prima categorie nu caută să-l regăsească totdeauna pe autor în carte. Or, el se dezvăluie la fiecare pas. Iată-l, de exemplu, la p. 802 din volumul III: „Sastisiți de atîta critică doctă, profesională și profesionalistă, amicală sau neamicală, reticentă cu violențe sau din lipsa curajului opiniei clare, învăluită grijuliu, mitocosită în fel și chip, distant protocolară, ca pentru a-și da aerul pontifical de pe vremuri, ori, din contră, coborîtă umil la starea «de serviciu», ne bucurăm mult cînd descoperim cite un

O istorie și un stil de a o face

întii pînă la ultima pagină a volumului al treilea.

Totodată, grație acestei caracteristici, cartea are și un defect: ea împarte de la început publicul receptor în două categorii: categoria „celor-care-îl-cunosc-direct-pe-Ion-Rotaru”, și categoria, fatalmente mai largă, a „celor-care-nu-îl-cunosc-direct-pe-Ion-Rotaru”. Deși mai puțin, în special cei din prima categorie au scris despre carte pentru cei din a doua categorie! Iar aici, dăm de un bucluc: cum autorul nu este cel mai blind personaj dintre profesorii de literatură română, iar opiniile sale critice, publice ori particulare, nu sînt totdeauna invelitate în catifele (credeți-mă, v-o spune cineva care face parte din prima categorie, ba chiar dintr-un cerc restrîns al ei!), o reacție în consecință era de așteptat.

Departate de mine ideea de a susține că anumite subiectivități ar fi determinat aprecieri negative! E vorba doar, în

prozator sau poet de renume scriînd despre un alt prozator sau poet de renume”. Dincolo de culoarea lexicală, trebuie să observăm că fiecare virgulă din acest fragment indică mai curînd rostirea lui decît structura gramaticală. E o chestiune de stil.

Delectîndu-se ani de zile cu literatura română veche, Ion Rotaru nu putea să nu preia o serie de trăsături de limbaj. El nu spune niciodată „imediat”, ci doar „numaidecît”. Iar spune niciodată „absolut”, ci doar „întru totul” sau „cu totul”, omite, cu folos pentru text, anticiparea și reluarea complementului direct prin pronume personal în formă scurtă („Numaidecît lingă... trebuie să așezăm pe...” și nu „trebuie să-l așezăm”), iar, dacă se referă la termeni neologici acoperind concepte ce nu-i convin, îi subminează cu un crînt sau cu construcția frazei: „Să fi introdus niște «tipologii», ori niscaiva «asificări» tematice» minutoase? Să î observat niște «structuri»?”

(vol. III, p. 9). Simplul niscaiva ni-l dezvăluie (celor din ambele categorii fixate mai sus!) pe Ion Rotaru. E o chestiune de stil.

Spre liniștirea celor care ar putea crede că rîndurile de față reprezintă, la rîndul lor, o poziție subiectivă „pro”, voi mărturisii că autorul lor nu este de acord cu I. Rotaru în ceea ce privește întrebările pur retorice de mai sus, mai ales că istoricul însuși utilizează asemenea „tipologii”, vorbind mereu, bunăoară, despre „scriitorul-tăran”.

Complicitatea cu un receptor avizat duce, se știe, la ironie, trăsătură de bază a celor trei volume oferite de Ion Rotaru. Și cui i se poate aplica mai bine tratamentul ironic decît bietului poet tînar (dar ambițios!) care se vrea inclus, dacă nu în „Istoria...”, cel puțin în „O istorie...”? Iată cit de fină (și blîndă!) e ironia profesorului: „[Procedarea (procedarea și nu procedeul!) această prezintă și avantajul de a nu «ineca» pe, de exemplu, Nichita Stănescu în noianul de epigoni mărunti, pe care am preferat a-i menționa (nu pe toți, vai!) în paragrafe fugitive compacte, acordînd totuși, de la caz la caz, medalioane titrate multora dintre cei de plan secund]” (vol. III, p. 9).

Există, în asemenea afirmații, subtextul convingerii clare, a profesorului mai ales, că totuși timpul este cel care consacră valorile într-o literatură, iar profesorul e obligat să se sprijine pe valori sigure. Dar este și o chestiune de stil. Pentru cineva care ar avea îndoieli, trimitem, de exemplu, la volumul II, p. 702, unde ironia se îndreaptă asupra celor peste care timpul a trecut fără să-i consacre.

Cu asemenea trăsături, puternic personale „O istorie a literaturii române” de Ion Rotaru rămîne exact ceea ce a vrut să fie: o istorie. Multe aversiuni devin astfel scuizabile. Ca și multe preferințe. În definitiv, aceasta este istoria lui Rotaru și nu a lui Fieraru, nici a lui Lemnaru și nici a lui Zidaru...

Notele de mai sus au încercat să sugereze o astfel de lectură.

CEZAR TABARCEA

Cum a fost

Marti, 1 martie, a avut loc la Timișoara noua ședință de lucru a Cenuclului literar-artistic „Confluente”. Desfășurată în spiritul obișnuit al manifestărilor noastre, noua ședință a programat creatorii tineri din municipiul de pe malurile Begăi. Propuși de cenuclurile de tineret și studențești timișene, ca și de colegii noștri de la redacția revistei „Orizont”; tinerii Simona Umbres, Lucian Vasile Szabo și Simona Constantinovici au lăsat o impresie favorabilă auditoriului alcătuit din tineri localnici și bucureșteni, ca și din personalități ale vieții noastre literare. Firește, așa cum a concluzionat poetul Lucian Avramescu, care a condus ședința, ei sînt încă la început de drum și gestul publicării lucrărilor lor în revista Uniunii Tineretului Comunist trebuie să-i îndemne la o și mai severă analiză de sine. Pe marginea textelor citite au luat cuvîntul: Iulian Costache (student), Nicolae Tone (student), Bogdan Popescu (elev), Daniel Marian (elev sosit din Deva), Petru Novac Dolângă, Viorel Marineasa (îndrumătorul cenuclului studenților timișoreni), Olga Ghițescu (elevă), Remus Valeriu Giorgioni (creator din Lugoj), Viorel Dogaru și Marian Rădulescu (tineri din Timișoara), Cornel Secu (președintele cenuclului S.F. din Timișoara), Ionel Ciorec (activist al Comitetului județean Timiș al U.T.C.), precum și criticii literari Alexandru Piru și Cornel Ungureanu.

Un moment deosebit al serii a fost realizat de tînărul violonist Radu Blidar, elev la Liceul de artă „Ioan Vidu”, interpret cu excepționale calități, confirmate de altfel și de palmaresul bogat de premii naționale și internaționale. Calda prezentare pe care i-a făcut-o profesoara sa de vioară Grațiana Negruțiu nu a făcut decît să întregască un portret de tînăr interpret, sprijinit în primul rînd de propria-i voce.

Merită consemnată, de asemeni, calitatea creației cinematografice „Atelier 1” aparținînd membrilor Cineclubului C.F.R. Timișoara, Mircea Radu și Ioan Mareu. În cadrul sezătorii a fost lansată cartea de poezie a elevului bucureștean Ionuț Cirjan, prezentată de criticul Nicolae Scurtu.

Desfășurată în tonul unor dezbateri civilizate, de respect pentru creația tinerilor, noua ședință a Cenuclului „Confluente” s-a bucurat de sprijinul Comitetului județean Timiș al U.T.C., al conducerii Casei de cultură, a științei și tehnicii pentru tineret.

Radu Blidar, un virtuoz la 16 ani.

Simona Constantinovici

Poezii citite în cenaclu

Re

să te dai huța e leagănul copiilor
samurai de șapte dame de pică-n pod
băiatul sartre sar-tril de ciocirle
pantă și iubire c-alta nu mai știe
nici că intră-n fire hai-hui și totuși
se învîrta a căzut o stea
fă-mă doamne pui de leu
să mă-nvirt fără releu fă-mă
doamne armonie să mă-nghit
numai pe mine.

Tragi-comedie

stai că trag și a tras nemernicul s-a tras
treptele-n sus treptele-n jos tras la față
mărăcinii scena în scenă închisă
culoare pentru
o plingere dumnealui e acuzatul
recurs la
misterul apucăturii de hienă în stare
de ebrietate
pasiunea se măsoară în grade celsius
parole mon cher je cherche ma chaise
inițial comis voiajor
și cite nu vede omul la necaz vede
necazul
obraz să ai pină la toamnă știi cum
e și cu ploile astea pas de voie
aminare canto
ore pentru pian vind și haine de piele
struț cămilă nis balansoar copil ce nu
depășește

inițialele tatălui în care caz vă anunțăm
logodna bate gongul bate palma
bate-mă.

★

încearcă să muști dintr-un măr
de porțelan viclean e cel care (se)

sparge

Ziua lactee și noaptea lactee cu lună
plină

mișună pe bordul ferestrei
să vorbim despre lacrimi iubite
iar trupul s-a desprins
alipindu-se oglinzii
să crezi în superstiții șapte ani de veghe
covoare rulate
Alo! da să vorbești la telefon
m-am sărutat de egoism

Inventar

un pat lingă masa ovală
două scinduri doi epoletzi un rembrandt
o cană cu apă clocită
miercuri menajera se întoarce din
străinătate.
uși interioare tuse mोगărească scincetul
capilului

și vîntul l-a urmat
din colț în colț au dat bir cu fugiții

★

neliniștea pare că este
între două puncte de vedere
prima cu vederi mai largi

Convexconcau

și-n momentul acela
cheia
se răsucea în broască
o dată cu inima
bănuiala vecinilor
între două etaje
unul perceptor, celălalt balerin la Operă
se chinuie peștii în apa miloasă a
chiuvetel

nu speram să aflu
atît de repede
Nabab
revine printre ai săi
băiatul acela care
în ziua de decembrie
cu ștreang
la lumina reflectorului
Zimbea amical, tot amical, îl repezea
a doua zi de jenă, în întuneric
deasupra capului,
sunam tacticos la ușă.

★

Numărul văzduhurilor
m-a impresionat.
Pînă atunci
aveam convingerea
că două văzduhuri
duc la fulger.
Într-o seară cu furtună
mi-am schimbat brusc
convingerea.
Rămîn la părerea
că a număra
văzduhuriile
e o nebunie!

Opinii (pe scurt) ale participanților

● „Poeziile celor două tînere denotă un
limbaj cultivat, frumos, în spiritul literatu-
rii de valoare” (Al. Piru).

● „Simona Constantinovici este un bun
eseist, un viitor intelectual de performanță.
Faptul că aici, în această seară, a citit poe-
zie, constituie o surpriză ce relevă una din-
tre interesantele fațete ale personalității ei
încă în formare” (Cornel Ungureanu).

mărul lui Adam nu-i mărul lui Adam
mi-a strigat un nebun
loane! și Ion a plecat

★

ai răbdare pui mina pe tine ca pe-o
coajă

de ou spart
lipicioasă senzație de repaus definitiv
mie ție lui voi sinteți urmașii Romei
iar trupul adăugat
măsură a tuturor

lirică spaniolă
în șezlong pe terasă strigai
smulge-ți inimile
trecătorii mestecau gumă

★

tu ești o teбайдă
în care-mi închid secundele
să nu crape de ciudă

★

măsoară-mi pașii a spus vulturul

Lucian Vasile Szabo

Cronia

Proză citită în cenaclu

Zile întregi camioanele au cărat echipamente de la bazele dezafectate aflate în marginea orașului. Roțile lor imense au spart pietrele din pavajul drumului. Au săpat ogașe. Frunzele toamnei s-au împrăștiat zburătăcite de curentul de aer. Peste tot s-a așezat praful. S-a așezat praful ca o mantie regală pe umerii unui lepros. Veniți să vadă spectacolul copiii și-au uitat zmeiele, cercurile și mingiile de cîrpă. Apoi a urmat liniștea. Ultimul camion s-a îndepărtat în viteză, parcă schelălăind. În urma lui strada arăta ca o magazie veche și părăsită. Copacii aveau crengile smulse. Casele, fațadele zgîriate și innegrite. În ferestre, hirtie albastră sau ziare decolorate. Gardurile, majoritatea din fier forjat prins în nituri, au rămas prăbușite, cu înfloriturile smulse. Prin rondouri, pe trotuare, în rigole zăceau resturi din aparatura cărată cu atîta grabă.

Lumea a fost la început nedumerită. După aceea speriată. Se vorbea despre un furt masiv de informație. Tehnicienii din bază au constatat la un moment dat o împotriviare a rețelei de calculatoare în eliberarea datelor și rezultatelor necesare activității. S-a trecut la verificarea casetelor ce conțineau seturi de informații. Erau descompletate. S-a întâmplat să dispară și casele întregi. Nu le sustrăgea nimeni; dispăreau în neant cu plasticul ce le învelea și cu lichidul folosit ca suport al datelor, sub privirile miratîmpe ale inspectorilor. Tehnicienii zîmbeau deja. Uimirea lor se consumase. Nu mai puneau nimeni întrebări. Arareori cineva se arăta puțin mirat, doar puțin, a povestit martorul ocular. Apoi s-a trecut la dezafectarea bazelor.

Am găsit-o în drum cînd camioanele se îndepărtaseră lăsînd în urma lor un praful mărunt ce avea să se așeze cu încredință și hotărîre peste mica noastră lume, peste case, peste iluziile noastre întirziate în fața unor uitate și închise uși, pe hainele negre îmbrăcate numai

Opinii (pe scurt) ale participanților

● „Ceea ce scrie Lucian Vasile Szabo nu este un S.F. în datele și formele cunoscute. Buna stăpînire a mijloacelor narrative, construcția adecvată ne propun un prozator de certă vocație“ (Iulian Costache).

● „Surprinzător e lirismul aplicat eficient unor teme oarecum reci“ (Nicolae Ţone).

● „Proza lui L. V. Szabo este o construcție ce se remarcă printr-un dinamism al creșterii, prin capacitate de asociere la noi funcții simbolice, prin promovarea în atenția cititorului a unui timp ciclic“ (Cornel Secu).

În călătorii nostalgice spre cimitirul, unde pentru eternitate rămînea un prieten sau o frumoasă amintire; am găsit-o în drum, să nu vă mire femininul; ea are o mare doză de sentimentalism aidoma unei iubite plecate pentru totdeauna. I-am adunat piesele risipite în mormanele de frunze și pămînt de pe marginea străzii. Numele meu este Cronia, numele meu este Cronia, au fost primele ei cuvinte. Nu știu ce am simțit atunci. Poate că am fost bucuros. Singurătatea mea se cățăra pe pereți țipînd cu spaimă ca să fie apoi alungată cu pietre pe maidanul din spatele curții. Sau poate am fost neliniștit. Starea de echilibru rela-

ne în care spînzurau urși de pluș, elefanți de plastic, cătel de cîrpă și păpuși în rochii de seară. Ningea. Zăpada l se oprise pe umeri, protectoare. Ne-am luat de mină și am plecat. Așa am cunoscut-o. Pe Ida? Desigur.

Ăici jurnalul scriitorului se întrerupe. Celelalte date au fost culese din mapa romanului autobiografic: „Cartea Imperiilor Viitoare“. După dispariția autorului, Cronia nu a putut oferi nici un amănunt. Repeta doar cuvintele: numele meu este Cronia, numele meu este Cronia. Lumea și-a dat seama destul de tîrziu că scriitorul nu mai este. Locuia singur într-o vilă cu două etaje, despre care povestea că este o magherniță

acoperită cu tablă rîciită de rugină, pe unde timpul își vințura secunde, că ferestrele au lemnăria roasă de carii și sticla năclăită de mizerie și praful, că zidurile sint acoperite cu iederă cenușie ce sughe singele pămîntului. Nimeni nu a știut vreodată dacă atunci cînd debita toate acestea credea în ele sau încerca doar să fie ironic. Avea prieteni, însă și în mijlocul lor știa să rămînă oricînd izolat și singur.

Pe Cronia a adus-o în casă în ciuda interdicțiilor făcute de autorități. A pus-o la punct și după moartea soției l-a fost singurul tovarăș apropiat. Legătura creată între ei a izvorit zi și noapte în oraș mirîndu-l

tu ferindu-te de spaima locurilor comune, uitînd de frica faptului că ar putea fi numai sensibilitatea ta, emoțiile tale fără corespondent universal. Lasă prejudecățile și scrie. Scrie cum crezi că ar fi mai bine sau cum ți-ai fi dorit să fie. Atunci, în lumea personajelor, suprapusă sau în prelungirea lumii acesteia, veți fi din nou împreună. Ori poate vei reuși să exiști, să ființezi și alți. Cronia îmi repeta la nesfîrșit. Cuvintele săltau prin cameră imbecind aerul, adunîndu-se în roiri pufoase, se așezau pe cărțile din bibliotecă, pe hirtiele de pe birou, pe covor, pe fruntea mea, frîgîndu-mă cu incandescența lor. Apoi am construit romanul „Cartea Imperiilor Viitoare“.

Nu l-am scris, l-am construit pur și simplu dictîndu-l Croniei. Ea a sistematizat fragmentele, a adunat amănunte din ce l-am povestit altădată, le-am cizelat împreună și le-am transpus pe hirtie. Miine am să-l duc la editură. Spre seară promisiunea Croniei va deveni realitate. Toate acestea au apărut într-o agendă la „Cartea Imperiilor Viitoare“. Scriitorul a adunat acolo tot ceea ce l s-a părut important în legătură cu romanul. Acesta a apărut la cîteva luni după dispariția autorului său. A avut succes. Lumea a început să întrebe. Organele de ordine au cotrobăit prin locuință după indicii. Nu au găsit nimic. Nimicul plutea material prin încăperi învîluind mobilierul. Pe Cronia au luat-o să o cerceteze în altă parte. Cînd locul ocupat de ea a fost gol, mimoza ce o străjuia s-a chircit pentru prima dată și pentru întotdeauna. Toate acestea le-a mai adăugat martorul ocular, apoi a tăcut și el. Definitiv.

Acum voi apucați din cînd în cînd cartea și o citiți. Vă frapază desigur începutul: zile întregi camioanele au cărat echipamente de la bazele dezafectate aflate în marginea orașului. Roțile lor imense au spart pietrele din pavajul drumului. Au...

Simona Umbreș

Poezii citite în cenaclu

Pledoarie

Iartă-mă, Ileana Cosinzeana,
iartă-mă și puneți la loc
pielea de șarpe
puneți la loc obrazul
cel roșu
Toamna e o fecioară de păsări
Și iată
eu încep să mor odată cu ele
Miine voi merge la vinătoare
spun
Sorbînd o picătură din singele tău
miine voi merge la vinătoare
(Cana de China
ceaiul de China)
într-o rochie de China
Seara sfioasă
S-a dus.

O definiție metaforică a poeziei

Poezia iese în lume cu sîni în spate
ca două hidoase cocoașe
Poezia cu pîntenii își găurește trupul
în loc să se nască
Poezia ca o otravă celor uitați
Să putrezească mai repede
Ah, poezia
cea diafană,

cea blondă!
Am crescut șoareci
pentru a domoli ingerii

Dioramă

Oamenii aceia foarte mici
Semănînd cu animalele

sau cu ierburile
Drumul lor începea
la marginea unei cîmpii
Și ei purtau în spate
un perete de apă, roșu
Oamenii aceia
nu erau nici mai mici,
nici mai ciudați
Unghiile lor
în peretele roșu
săpau
o iederă -
o rădăcină.
Lupta noastră e dreaptă.

Avem în spate aceiași pereți
spre care nu ne putem
întoarce.

Poem

Sint un poet cu venele ascuțite de
dragoste.
Dincolo de mine stau porțile orașului
Și mai încolo - o insulă.
Puțin mai la nord sint casele prietenilor,
Acolo unde soarele nu va ajunge;
Acolo zac trupurile negre.
Și niciodată nu îi voi tăda!
Vai, miinile lor scotocesc prin cer,

Opinii (pe scurt) ale participanților

● „Simona Umbreș ne face, prin ceea ce a citit, o promisiune poetică evidentă“ (Cornel Ungureanu).

● „Poezia Simonei Umbreș este aseme-nea unui fruct pirguit, a unui fruct care n-a avut încă timp de coacere“ (Viorel Dogaru).

● „O poezie a definițiilor, pur și simplu. Acest fapt poate fi la un moment dat incitant“ (Olga Ghițescu).

Umbrele lor pe valuri de gheață,
rătăcitoare.
Ca o imagine a mea în oglindă stau,
urmîndu-mă.

Grație

Miinile mele pe masă
Stau ca niște libelule galbene.
Cînd se apropie noaptea
vor ieși din formă albînd
pînă vor dispărea cu totul
Pe masă vor rămîne urmele

miinile mele,
cîteva culori pe miezul aripilor;
desfăcut, un fruct
de carapacea stăruitoare

Perspectiva

De la o privire la alta
strada se schimbă
Și cu cit ochii rămîn
mai mult agățați de imagine.
Ea se întinde,
Ea se tirăște insinuantă
în toate cele patru colțuri,
se alungește umplîndu-mi odaia
pînă în fundul orbitelor
bruscîndu-mi
și violentîndu-mi imaginația.

Poemul

Vai, urmele umerilor mei rămîn în
pagină -
două pete pe hirtia tipografului
Nu scrisul, nu litera, nu l urma vieții,
aceea, ca o sfidare, ca o batjocură:
doi pumni de cenușă
peste cuvinte.
Și munca zețarului ca un Sisif
între cerneluri:
„Greșim pînă stăm
între oasele noastre“.
gîndește și vede pagina albă
Cu umerii aceia prăfoși întipăriți,
două semne nerostite
Încă palide
Ay, spune poetul vibrînd de emoție
și uitîndu-se ca un sfînt în fața săracilor
la Pagină:
„Poezia e o pasăre explodînd de
libertate
din care rămîne
conturul“.

Fotografii de ORESTE PLECAN

MUZICĂ

Clara Haskil

In ideea cărților-portret dedicate unor muzicieni ce au pornit din România spre o carieră internațională, ca o continuare a rindurilor despre Marcel Mihalovici, consemnăm încă o apariție editorială a anului 1987. Traseul unei vieți de excepție, urmărit îndeaproape, cu profundă afecțiune și admirație de către Jérôme Spycket, relevă — după expresia autorului — însăși „încarnarea inspirată a muzicii”, descoperă o artistă ce posedă însușirea „unică și tot atât de misterioasă, pe cât de rară: geniul”.

Parcurgind biografia Clarei Haskil — născută în România — (I. Copilul minune; II. Geniul nerecunoscut; III. Geniul recunoscut), ne surprinde soarta sa ciudată, continua peregrinare prin Europa, fără ca sansa unei cariere strălucite să apară înaintea vârstei de 50 de ani. Întrebarea „de ce?” persistă pe toată lungimea cărții. Jérôme Spycket găsiind unul din răspunsurile posibile în modestia exagerată a mării pianiste, exigența sa mergând uneori până la autonegare. Un alt motiv ar fi indiferența ostilă a Parisului — centru muzical important — sau situația materială precară a artistei, ce nu-i permitea vilva publicității. Pe de altă parte, aprecierea constantă a elvețienilor, dragostea și devotamentul rudelor și prietenilor, laudele entuziaste ale marilor muzicieni au ajutat-o să treacă peste momentele dificile.

Din scrisori, relatări, cronici muzicale ale vremii respective, din puținele înregistrări rămase, biograful a reușit să contureze un portret de mare frumusețe al Clarei Haskil, dezvăluindu-i spiritul pur, nealterat de timp, de încercări și boli grave, creionând trăsături interpretative unice. Talent pianistic înăscut, descifrind perfect partiturile și reținându-le aproape instantaneu, și-a demonstrat mereu această memorie extraordinară, facultatea de analiză și asimilare, atât în recitaluri, concerte cu orchestra (cu dirijori ca: E. Ansermet, R. Baumgartner, P. Colombo, F. Fricsay, H. von Karajan, R. Kubelik, J. Markevitch, L. Stokowski ș.a.) sau ca partener de muzică de cameră (a colaborat cu P. Casals, G. Enescu, A. Grumiaux, D. Lipatti, N. Magaloff, I. Stern ș.a.). Apariția pe scenă a unei figuri fragile, chinată de trac, era urmată de o transfigurare, o revelație a unei muzici aproape supraomenești; cu o ținută sobră, fără gesturi inutile și efecte exterioare, Clara Haskil farmedă prin uimitoarea subtilitate și diversitate a tuseului, prin calitatea inegalabilă a sunetului, a găsăduilor dinamice, prin pulsația interioară care naște viață. În prefața monografiei, Herbert von Karajan precizează: „Ascultind-o cîntînd un concert de Mozart sau Beethoven aveai senzația că totul era corect în mod natural — tempi, nuante, frazare — ceea ce suscita între dirijor și solist un dialog care făcea inutilă orice discuție prealabilă”.

Am încercat numai să schițăm o imagine, pentru a trimite la paginile lui Jérôme Spycket, concepute cu o privire obiectivă delicată, pe baza unei vaste și atente documentări, dovedită și de catalogul repertorial și discografic pus la dispoziția cititorului, de extrasele semnificative din corespondența Clarei Haskil și a persoanelor apropiate ei, din mărturiile verbale sau scrise ale acestora, din publicații ale epocii, reflectînd — în același timp — aspecte muzicale ale primei jumătăți de secol XX.

Traducerea în românește a Adrianei Moscuna și Inei Teodosiu, dorindu-se cit mai fidelă, denotă mai ales o bună cunoaștere a limbii franceze, translată rutinier în textul apărut la Editura muzicală. Remarcăm însă adăugirile Adrianei Moscuna în postfață și notele explicative și, mai ales, inițiativa de a face cunoscute destinul și personalitatea unei pianiste-muziciene de elită: Clara Haskil.

VALENTINA SANDU

DISC

Cărți în discotecă

Nu incapa îndoială faptul că în ultima vreme literatura pe disc cîștigă tot mai mult teren în perimetrul interesului publicului larg. Fapt ce ține atât de structurarea unor comportamente culturale, cit și de o anume sociologie a receptării literaturii. Alături de cele muzicale, discurile literare nu numai că rămîn „statornice” în preocupările tinerilor, dar mai mult, ele, veritabil instrument de educație culturală, contribuie la extinderea ariei divertismentului. Tocmai de aceea, casa de discuri „Electrecord” a diversificat nu numai discurile pe teme muzicale, ci și pe cele literare. Să menționăm faptul că la ora actuală „Electrecord”-ul are „la activ” nu mai puțin de 400 de discuri și albume cu tematică literară. O adevărată discotecă-bibliotecă începută prin anii '50 cu I.L. Caragiale — „O scrisoare pierdută” și cu versuri de Tudor Arghezi și ajunsă acum la, să dăm doar un exemplu, dramatizări după Mihai Eminescu. Despre discul literar românesc am aflat multe lucruri interesante de la cel care este redactorul celor mai multe dintre ele, unul dintre pasionații transpunerii literaturii pe disc, Ștefan Bonea. „Pornim de la ideea că discul este un eficient mijloc educativ, un mijloc de cunoaștere accesibil. Un disc literar poate însemna o sărbătoare a spiritului, la orice vîrstă. Este explicabil, deci, și din acest punct de vedere, de ce ne preocupăm pentru a realiza o paletă largă de discuri cu literatură”. De înaltă ținută sînt discurile cu versuri patriotice (de exemplu „Dacica”, „Dragoste supremă, România”). Bine „argumentate” prin transpuneri cu o substanțială prestație actoricească sînt discurile tematice (de succes s-a bucurat, de pildă, cel cu lirică feminină românească sau cel intitulat „Floare albastră”). Tot în cadrul seriei de discuri tematice sînt cuprinse și cele aflate sub genericul „Memoria discului” (cu voci din fonoteca de aur — L. Rebreanu, Octavian Goga, Cezar Petrescu, Gala Galaction, Otilia Cazimir). Deosebit de interesantă este colecția de valorificare a moștenirii culturale ce are genericul „Personalități de seamă ale culturii românești” (au fost imprimate discuri cu Tudor Vianu, Perpessicius, G. Călinescu etc.). Un sector cu totul aparte în producția de discuri literare, în preocupările „Electrecord”-ului îl constituie literatura pentru copii și tineret, aici înregistrîndu-se cele mai multe discuri. Să menționăm seriile de discuri dedicate operei marilor noștri autori (I.L. Caragiale — cel mai vechi disc literar al „Electrecord”-ului, Barbu Ștefănescu Delavrancea, V. Alecsandri, I. Creangă, I. Slavici — fiind „acoperiți” clasicii; aici o veste, o noutate: se anunță un nou disc Eminescu — poezia naturii). Între marii noștri autori au fost cuprinși și autori contemporani: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Constanța Buzea, Gheorghe Tomozei. În educarea copiilor și tinerilor, pentru formarea gusturilor literare și artistice, pentru a cunoaște mai bine aspecte relevante din spiritualitatea noastră, din creația populară, au fost și sînt imprimate discuri cu basme, lirică populară, cu povestiri și dramatizări pentru copii, existînd deja și albume precum cele cu lucrări literare de Creangă, Ispirescu. Nu lipsește nici teatrul pe disc, în cele mai bune interpretări și dramatizări (un album „Comedii de Caragiale”, un altul „Trilogia Delavrancea”, apoi o serie întreagă cu autori clasici și contemporani). Întotdeauna bine primite sînt discurile de autor (cu versuri și chiar proză și teatru). Menționăm aici discuri cu recitări din creații proprii de M. Beniuc, Eugen Barbu, Radu Bouréanu, Ion Brad, Vasile Nicolescu, Geo Dumitrescu, Constanța Buzea, Ana Blandiana, Ștefan Augustin Doinaș.

Serii, teme, generice cu poezii, proză, teatru, monolog — înregistrări din fonotecă sau de ultimă oră — toate dînd nouă expresie artei literare. Sutele de discuri cu literatură română li se adaugă cele cu creații literare în limbile naționalităților conlocuitoare, cit și cele din literatura universală, completînd peisajul incitant, pasionant și atât de instructiv al discului purtător de literatură.

E. MIHAESCU

PLASTICĂ

Amintiri despre artiștii din trecut

La catedra sa universitară din București, profesorul George Călinescu obișnuia să pomenească ades „în spiritul Eclesiasului, faptul că nu e „nimic nou sub soarele Poeziei!” ori de cite ori avea ocazia să sublinieze importanța studiului comparativ în planul literaturii.

Generalizarea versetului eclesias amintit poate fi răsfrîntă și asupra altor domenii artistice și diverselor preocupări umane, certificîndu-se astfel, în virtutea combinatorie permanentizată a însăși materiei, forța asociativă ce bîntuie spiritualitatea umană, cum și iluzionarea ei progresistă, sub scutul Mnemosynei. Apare firesc și evident șirul tradițiilor estetice și preluarea procedeele tehnice pentru expresivități similare, influența teaurizată a vechilor modele acumulative în programarea edițiilor improspătate. Printr-un asemenea unghi de vedere trebuie consemnată și recenta expoziție de la Galeria „Orizont” a pictorului ANDREI ROMOCEAN, reunind 85 de uleiuri pe pînză dintr-un vast ciclu intitulat Amintiri despre artiștii din trecut. De fapt, orice operă a oricărui artist cuprinde în desfășurarea și împlinirea ei, premisele unor asemenea reminiscențe constitutive, chiar dacă orgoliul creator își dezmente frecvent filierele și sorgințele. După cum se notează în caietul expoziției, toate lucrările acestui „Ciclu” au fost executate în 1978, adică în anul imediat următor absolvirii de către pictor a Institutului „Nicolae Grigorescu”, suplimentîndu-și astfel cu un intensificat efort anii de studii. De altfel, în aceeași perioadă (1977—1979) truda sa își marchează rodnicia prin obținerea a două burse: „Theodor Aman”, de la C.C.E.S. al Municipiului București și „Republicană” a U.A.P. din Republica Socialistă România, fiind apoi prezent în numeroase saloane oficiale, personale sau de grup, în țară și străinătate.

Avem privilegiul așadar, ca acum, după trecerea unei noi decade, să asistăm la frenezia cromatică ce însuflețea vîrsta celor abia 30 de ani ai artistului, într-o evocatoare prezență afectivă a maestrilor îmbrățișați, la un prag emotiv care marchează în mod firesc și desprinderea propriei personalități. Acel copleșitor carnaval portretistic, de o factură expresionist studiată, avînd drept martor lucid și pătrunzător doar chipul iluminat de viziuni al Autoportretului, pare o suită de imagini proprii reverberate în oglinzile deformante ale unor meșteri magicieni reușiți în Bilciul Deșertăciunilor umane, în care vom recunoaște destule tipologii caracterologice ori hiperbole caricaturale menționate de estetismul universal. În frenezia dionisiacă a intruchipărilor parodice și ipostaziate în atitudini grotesci, terifiante sau pur și simplu patetice, vom catadixi să identificăm personajii de o veselă ebrietate, asemeni cu precădere Domn Peckelhaering, zîndva improvizat cu sprinteneală și nervozitate plastică de Frans Hals, vom urmări jubiilația malefică a Bobabilionului goyesc sau vom asista la resurecția unor fantose avortate și paiețe din viziunile fantast-realiste ale lui Daumier, neuitîndu-l pe Ratapoi!

În mod paradoxal, o pictură pe cit de ireală, pe atît de naturalistă, conferindu-i portretului mesajul profundelor oglinzi! Nu vom căuta cu insistență nici explicații, nici paralelisme contemporane, de nu ne-ar solicita și unele apropieri către plastica lui Corneliu Baba sau registrul lui Constantin Piliuță. Andrei Romocean nu-și precizează întotdeauna resursele apocaliptice, dar certitudinea efectelor reușite și luminescența interiorizată a măștilor sale propun un inventar funambulesc încăpător și un profil uman cu o bogată încărcătură psihică și artistică, iar parametrii portretului său omenesc, reflectă panoramic dantești, cu grohotișuri de anghel prăbușiți prin pilnia lui Bosch sau a lui Bruegel.

TUDOR GEORGE

Concept și exegeză

Filosofia e vie, dinamică, semnificînd, în mișcarea sa, și prin conceptele pe care le creează. Pînă la Kant, apriori, aposteriori, numen, fenomen erau simpli termeni fără o încărcătură semantică deosebită. La Kant, și de la el încoace, au devenit însă categorii fundamentale ale filosofiei. Nici un gînditor notabil de după el n-a putut face abstracție de aceste concepte. Tot așa, la Hegel: teză, antiteză, sinteză, devenire, universal concret; la Husserl: reducție fenomenologică; la Blaga: spațiu mioritic, Mare Anonim, cunoaștere luciferică, si cunoaștere paradisiacă etc. Termeni modesti ai limbajului, fără o personalitate deosebită, fără semnificații prea bogate, devin categorii fundamentale ale filosofiei moderne. „noduli” lingvistici de o neobisnuită concentrație.

Dar funcția internă a filosofiei nu este doar aceea de a crea categorii noi, cu orice

pret și în orice împrejurări. După cum nu fiecare categorie, nu fiecare concept nou sînt, cu necesitate, purtătorii ideilor cu adevărat revelatoare. Nu de putine ori, conceptul este rodul simplei fabulații filosofice, fără un sens spiritual mai adînc, avînd un rol eminent explicativ, dacă nu chiar metaforic.

Exegeza, spre deosebire de istoria filosofiei, uneori chiar în opoziție cu ea, caută corespondențe și structuri, intuiții și idei solidare în timp și peste timp. E modern și actual ceea ce intră în consonanță cu valorile și aspirațiile contemporane. E modern și actual ceea ce semnifică major în contemporaneitate. În ciuda acestui principiu fertil, în actual interpretării se nasc însă multe inadvertențe. Astfel, Kant poate deveni „contemporan cu Platon” (mai bine zis, Platon poate deveni contemporan cu Kant) — după cum se afirmă într-un studiu

despre Permanența filosofiei, apărut într-o revistă de cultură — pe motiv că ambii au uzat de dialectică. Vrînd să fie unificator, dintr-un anumit punct de vedere, conceptul dialectic este aplatizat, devenind amorf în toate accepțiunile. Pentru că, oricît am încerca să facem dialectică din maetucia lui Platon și orice sens speculativ am da filosofiei lui Kant nu vom reuși să-i situăm cu adevărat, pe cei doi mari cugetători, sub cupola unei astfel de idei unificatoare, fără să forțăm brutal coața subțire a conceptului.

Celebră, la vremea sa, încercarea lui H. Cohen de a aplica marilor sisteme morale conceptul de milă, de a-l adecva acestora, s-a oprit la Spinoza, nici chiar moralei lui neputîndu-i apropia, cu îndreptățire, o noțiune din rezucita filosofiei crestine. Și exemplele s-ar putea înmulți. Dacă, prin extindere, lucrul

în sine a devenit o categorie universală în exegeza filosofică, o noțiune „miriapodică” — multe filosofii putînd fi judecate în raport cu aspirațiile lor de a se apropia de miezul misterios al existenței — cunoașterea luciferică, de pildă, nu este încă aptă să se implice în interpretări gnoșologice de amploare.

Conceptul devine, în exegeza filosofică, sursa multor neînțelegeri atît prin nediferențierea cu care este gîndit, prin globalism și neuanțare, cit și prin accepția particulară pe care o capătă, străină de valoarea lui semantică reală. Fenomenul se întimplă, cel mai des, cînd exegețul, dintr-un elan juvenil, ori din superficialitatea cu care abordează fenomene atît de complexe, încearcă să imprime ideilor sale — nu de putine ori generoase, de neîndoelnică acuitate, vîdînd certă vocație — elevare, să le dea un anumit parfum „esoteric”.

GRIGORE TRAIAN POP

Vremea ghiocilor

Pe ce credeți că se bazează succesul romanului „CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI“?

C. Stănescu

Un mare roman al iubirii

Nu putem, desigur, să nu ne bucurăm când vedem cum cărțile unui scriitor atât de important ca Marin Preda continuă să fie căutate, stîrnesc interesul unui larg cerc de cititori, preocupă opinia publică. La a treia ediție, „Cel mai iubit dintre pămînteni” pare să fie încă și cel mai citit roman actual. Dar este el cu adevărat citit? Și, dacă este citit, oare cei spun cititorului de azi, de aici, de la noi, acest roman vorbind numai aparent despre „obsedantul deceniu”, dar fiind, în fond, o adevărată epopee modernă a condiției umane, cu înălțările și prăbușirile ei, din acest atât de tulburat și tulburător sfîrșit de mileniu? Cu alte cuvinte, îmi pun întrebarea: succesul enorm al unei cărți ca aceasta reflectă el oare receptarea adevărată a valorii și semnificației spirituale înalte ale romanului sau el poate fi înțeles și altfel, ca expresie a unei particulare, parțiale și chiar „trădătoare” lecturi? Am unele motive să privesc succesul și prin prisma unei astfel de lecturi. Pe ce te bazezi? — m-ar putea întreba un „moromețian”. Iată pe ce:

Mi se pare că asistăm de o bună bucată de vreme la o anumită schimbare, nu numai firească și pozitivă, a codurilor de lectură: dacă este adevărat că o carte nu poate rămîne închisă în semnificația ultimă pe care i-a dorit-o și atribuit-o cel ce a scris-o, ea devine, din ce în ce mai mult, doar ceea ce așteaptă cititorul de la ea. Dintr-o carte, ca și dintr-o călătorie, poți să afli doar ceea ce știi!

Am avut curiozitatea să întreb cititori de vîrstă și profesii diverse de ce caută cartea, de ce au citit-o și cum au citit-o. N-am deloc pretenția că răspunsurile sînt edificatoare pentru totalitatea cumpărătorilor cărții. Probabil că mulți dintre ei sînt și cititori, cititori adevărați, dar alții rămîn, vai, în prima categorie. Unii au cumpărat-o de mult, dar n-au citit-o. Au auzit de ea și, izbiți de răsunătorul ei succes, s-au „informat” asupra conținutului și, cu mari eforturi, au luat-o. Mulți au mers direct la paginile despre care știau că sînt „palpitante”, la episoadele „erotice”, care nu lipsesc, ori scenele unde se narează detentia eroului. Destui au deschis romanul cu intenția de a cobori numaidecît și exclusiv în sîntul subsol al „deratizării”. Alții știau că se relatează acolo și niște anecdote picante despre oameni celebri ori că sînt reproduse „aidoma” vorbele cutărui demnitar într-o împrejurare, controlabile doar prin... ficțiune. În fine, sînt acolo și „scene și moravuri” din viața literară după care unii se dau în vînt. Sînt și personaje pitorești „incondeiate” cu vervă pamphletară: M. Preda nu a ocolit, nici el, astfel de motive și surse de inspirație ale căror efecte fac deliciul unui număr apreciabil de cititori.

Ce vreau să spun?

Romanul nu apare, unei părți a cititorilor, ca un tot unitar, indestructibil, dar ca o sumă dezintegrabilă, poate chiar ca un fel de „culegere” de snoave și vorbe de duh, întimplări „crude și insolite” etc. Nu este citit ca un „mit” al iubirii nemplinite sau metaforă a destinului nefericit, ci doar ca un șir de întimplări aspre ori pitorești ce plouă peste un biet om. Satisfacă ne altă nevoia de adevăr, dar mai ales o curiozitate umilită de cite poate păți un ins ca oricare dintre noi. Petriani ar fi un alt nume al lui Stan Păitulu. El dă, apoi, satisfacție și propensiunii spre maculare sau, în orice caz, derizoriu și anecdotic imprăștiat, difuz, ca un abur, incontrollabil.

Fără a generaliza, susțin, așadar, că în ochii unor cititori acest roman de mare succes a devenit o carte care autorului însuși nu prea i-ar mai plăcea să și-o recunoască. Fiindcă nici nu a scris-o. Pe de altă parte, cred că nu greșesc prea mult dacă spun că, simțind „gustul” pieței, unii dintre scriitorii înșiși suprallitează, provoacă și spectacolă acest gust pentru anecdotic, trivial, grotesc. Chiar și în „Cel mai iubit dintre pămînteni” există semne ale acestei supralliteări, proprie unei anume literaturi de colportaj pe care romanul lui Marin Preda nu a evitat-o excesiv. Citim, apoi, într-un alt roman portretul grotesc al unui scriitor văzut în dimensiuni pachidomice și în momente, fizicește, dizgrațioase. Din altul transpar anecdote, figuri, „bancuri”, obiceiuri și moravuri care fac deliciul cititorilor cu lupa: o proză cu „cheie” care a izbutit să instituie de mai mulți ani, prin asiduă răspîndire, un cod de

lectură detectivistică și, în ultimă instanță, sub sau anti-cultural.

Acest cod ajunge să fie aplicat peste tot, pe drept ori pe nedrept, se potrivește, nu se potrivește. Firește că unele cărți își conțin codul și-l împing brutal pe cititor să le citească în cheia senzaționalului detectivistic, a „adevărurilor” defulante. Fără îndoială că eu exagerez aici, nedreptățind într-o oarecare măsură și cititorul, și pe scriitor, dar cred că o pot face pentru a supune atenției și discuției o formă de succes în care mi se pare că ceva se pierde, poate chiar mai mult decît ceea ce se cîștigă.

Ei, ce se pierde? — mă întrebă iar „moromețianul”. Se pierde spiritualitatea problematicii literaturii ce se vede înlocuită cu anecdota, birfa mai mult sau mai puțin „subțire”, cu o curiozitate mărunță, precum și cu satisfacția, de ordin compensatoriu, că au mai „pățit-o” și alții etc. Se mai pierde ocazia de a percepe și adinci meditația asupra condiției umane pe care orice carte adevărată o implică, așa cum este cazul și cu acest to-

Valeriu Cristea

Etalonul „Moromeților”

Orice creație, oricît de valoroasă, dispune de o inevitabilă ierarhie interioară. Care ar fi aceasta în cazul prozei lui Marin Preda (lăsînd de o parte cele trei volume „publicistice”, **Imposibila întoarcere**, 1971, Florin Mugur, **Convorbiri cu Marin Preda**, 1973 și **Viața ca o pradă**, 1977 — toate extraordinare)? Ca toată lumea, în fața aș pune **Moromeții** (1955), capodopera scriitorului, alături de care eu aș așeza însă și citeva din schițele primului Marin Preda, mici creații perfecte (**Calul**, **Salcîmul**, **Noaptea**, **La cîmp**, **Înainte de moarte...**). Ar urma **Moromeții** volumul doi (1967), locul al treilea revenind, din punctul meu de vedere, **Intrusului** (1968). **Marele singuratic** (1972) și **Delirul** (1975) sînt cărți inegale. Romanul urban în general nu i-a reușit pe deplin scriitorului. După cum nu i-a reușit pe deplin, în ciuda valoroasei încălțări de gânduri și trăiri de excepție, nici personajul Niculaie Moromete, cu un rol atât de important în cadrul operel sale citadine, dar mai puțin norocos literar în comparație cu frații lui vitregi mai mari, mereu formidabili (ca în **Delirul**, de pildă). În lupta dintre „vocație și aspirație”, de care vorbea cu ani în urmă un critic într-o carte consacrată lui Marin Preda, a învins în cele din urmă — astăzi, la aproape un deceniu de cînd opera s-a încheiat definitiv, o putem afirma în chip cert — vocația. E rău că s-a întîmplat așa? Oare nu vocația trebuie să triumfe? Evidențiind ponderea gânditorului, a filozofului și a moralistului Marin Preda, tema povestitorului, formulată în **Imposibila întoarcere** și tot acolo ilustrată, ca și în **Convorbiri...** și mai ales în **Viața ca o pradă**, nu a reușit să se impună, la nivelul artistic dorit de autor, în romanele sale. Oricît ar părea de ciudat, un pigmeu ca Ilie Tăbirgel va deține ca personaj literar oricînd supremația în fața unor „giganți” ca Niculaie Moromete sau Ștefan al lui Parizianu. Marin Preda a voit să fugă de la țară nu numai în viață, ci și în literatură. Nu a izbutit însă cu totul. „Un țaran dacă vine la București, tot țarani caută”, așa începe, memorabil, **Marele singuratic**. Autorul **Moromeților**, și în romanele sale citadine, „tot țarani caută”, tot pe ei se sprijină, fără ei parcă nu poate (v. **Marele singuratic**, **Delirul**; singurul lui roman fără țarani e **Cel mai iubit dintre pămînteni**). Geniul lui Marin Preda rodește și în aceste două cărți, făcîndu-le de neprețuit pentru noi, așa inegale cum sînt: dovadă episoadele de o mare frumusețe, precum cel despre tînrul Ilie Moromete și despre prima sa dragoste, care devine și ultima, adevărate bucăți de aur, strălucitoare, fascinante. În ce privește **Risipi-torii** (1962; versiunea a treia — 1969), l-aș vedea cu o treaptă sub **Intrusul** și cu una deasupra **Marelui singuratic** și a **Delirului**. Fără a fi inegal ca ultimele două, el nu este pe de altă parte egal

tuși mare roman de succes: „Cel mai iubit dintre pămînteni”. Cititorul învățat cu „codul” amintit va trage înapoi, spre acest cod — care implică o tehnică, dar și o morală — și literatura ce n-are a face cu el.

„Soluția” este una singură: intransigența artistică, refuzul scriitorului de a „colabora” cu disponibilitățile facile, respingerea unui realism „epidermic”, lipsit de spiritualitate. Altminteri, succesul, meritat din cu totul alte pricini, va fi, în anumite cazuri — cele care ne interesează! — o formă de trădare a spiritului adevărat al cărții.

Nutresc convingerea că succesul „Celui mai iubit dintre pămînteni” — carte zguduitoare, replică în cheia tragică și polemică la seninătatea și detașarea artistă a „Bietului Ioanide” — merită să se întemeieze pe receptarea generoasă a mesajului ei spiritual. Poveste „minunată” de iubire și moarte, acest roman rescrie, pentru cititorul secolului 20, mitul lui Tristan: „Iubirea fericită nu a intrat în istorie. Nu s-au scris romane decît despre iubirea fatală, adică despre iubirea amenințată și condamnată chiar de viață”. (Denis de Rougemont). Și nu este oare iubirea lui Petriani una mereu amenințată și condamnată chiar de viață?

Iată pe ce îmi place să cred că se bazează marcele succes de public al acestui roman despre iubire, pasiunea iubirii și despre suferință ca „preț” al acestei pasiuni — de o vîrstă cu omenirea civiliza-

pămînt figurează deopotrivă în titlul primei cărți și în titlul ultimei cărți semnate de Marin Preda. Dezamăgirea mea, de partizan entuziast al „volumului conștiinței”, apreciabil amplificat în și prin opera lui Marin Preda, scriitor cu privire vastă, atotcuprinzătoare, atotacoperitoare, creator de tip tolstoian, a fost provocată, citind trilogia, în primul rînd la viziunea ei, brusc îngustată. Autorul **Moromeților**, care vedea „totul”, vede acum numai o parte, (partea neagră!) a lucrurilor. Prin personajele **Celui mai iubit dintre pămînteni** „volumul conștiinței” se înjumătățește, revenind la ceea ce fusese el în literatura noastră înainte de aporful, capital în această privință, al lui Marin Preda. Abia apoi, dezamăgirea mea a fost alimentată și de carențele operei. Cred că, în cadrul literaturii lui Marin Preda, **Cel mai iubit dintre pămînteni** formează, împreună cu **Marele singuratic** și cu **Delirul**, categoria romanelor inegale, deloc lipsite însă — după cum am mai spus — de forță și de excelente pagini și episoade.

Aceasta a fost — și este — poziția mea față de **Cel mai iubit dintre pămînteni**. Cum îmi explic marcele succes de public al romanului, ajuns, iată, la a treia ediție, deja epuizată și aceasta, pare-se? Ca să înțelegem fenomenul trebuie să pornim de la recunoașterea faptului că nu toate romanele scriitorului se bucură de același mare succes. Sorin Titel mi-a reproduș cîndva o semnificativă discuție surprinsă de el, cu urechea prozatorului, într-o librărie. O tînră femeie, care tocmai citise (reieșea din discuție) **Delirul**, vînzînd expusă o altă carte semnată de Marin Preda, a vrut s-o cumpere. Prietena care o însoțea a oprit-o însă, decînd: „N-o lua, dragă, că e cu țarani”. Cartea „cu țarani” era, desigur, **Moromeții**. Nu poate decît să ne producă satisfacție că o carte de-a lui Marin Preda este citită și căutată de sute de mii de oameni. Mă întreb totuși cîți din cititorii trilogiei, reali sau potențiali, au citit (sau ar citi) dilogia moromețiană. Întrebarea e necesară, deoarece și după apariția **Celui mai iubit dintre pămînteni**, tot **Moromeții** a rămas capodopera scriitorului. Succesul **Moromeților** nu se compară însă, nici astăzi, la mai bine de trei decenii de la apariție și în ciuda faptului că a fost arhicomentată de critici și demult introdusă în programa școlară, cu succesul ultimului roman. Nici pe de parte! Înseamnă că nu valoarea a decis succesul. Rămîne, ca să-l motiveze, formula romanului. Crima de la Castel din **Marele singuratic** a avut repercusiuni importante dîncolo de intriga polițistă a cărții, reprezentînd într-un fel momentul de cotitură în creația lui Marin Preda. Începînd cu romanul din 1972, autorul **Moromeților** deschide larg porțile — **Delirul** și **Cel mai iubit dintre pămînteni** stau mărturie — senzaționalului, erosului, istoriei și politicului. Toate, elemente de natură să suscite interesul publicului larg, fatal eterogen. S-a vorbit nu o dată despre influența exercitată de Marin Preda asupra prozei anilor '60. Nu este exclus însă ca Marin Preda însuși să fi fost într-o anumită măsură influențat de contemporanii lui mai tineri. Bănuiala mea e că tinerii prozatori din jurul anului 1970, unii dintre ei talentați, alții constituind doar niște prezențe efemere în cîmpul literaturii noastre, l-au incitat, prin exemplul lor, pe marcele prozator și au jucat un anume rol în orientarea sa spre o altă formulă de roman. Această nouă formulă, mai atrăgătoare pentru publicul larg, explică succesul mai mare al ultimelor cărți ale lui Marin Preda și succesul enorm al ultimei, **Cel mai iubit dintre pămînteni**, unde scenele tari abundă și unde prozatorul își asumă decis sarcinile istoricului. Prozatorul care își asumă sarcinile istoricului provoacă cititorului o mare, intensă, aș spune istorică aproape curiozitate, ce nu are de-a face însă cu literatura. Marele scriitor, cel mai mare scriitor român de după război, a vrut să devină un scriitor popular — și a reușit. Performanța e pozitivă și în sensul că vilva stîrnită de un roman al lui Marin Preda nu poate să nu ducă, mai devreme sau mai tîrziu, la o mai bună cunoaștere a întregii opere a lui Marin Preda. Din marcele număr de cititori ai trilogiei **Cel mai iubit dintre pămînteni** se va recruta în mod sigur un nou contingent (limitat) de cititori ai **Moromeților**. Poate că într-o zi, tînră femeie din librărie care voise să cumpere acea carte „cu țarani”, chiar o va cumpăra.

Este sigur că literatura Hortensiei Papadat-Bengescu, dominată în cvasi-totalitatea ei de o luciditate necrutătoare, deci de participarea energică, permanentă a spiritului observator, păstrează până în fibra cea mai intimă sensul critic al realității descrise.

Pentru romancieră, acest proces de identificare cu realitatea este totodată unul de separare de tot ce înseamnă în spațiul realității artificialitate, impudoare, compromis, atracție erotică vinovată, arivism. Se înțelege că din alternanța celor două planuri în stare de confruntare acută, practic neîntreruptă, rezultă și concluzia că avem de-a face în cazul Hortensiei Papadat-Bengescu nu cu o tactică narativă anume sau nu în primul rând cu o puternică individualizare a personajului narator, deși, acesta nu este nicicând modest, pus în umbră de acuitatea conflictelor. În principal, egală în intensitatea angajamentului epic mi se pare funcția acordată documentării. La autoarea ciclului de romane dedicat familiei Hallipa (toate patru, realizări exemplare prin transparența substratului psihologic), documentarea poate fi considerată un fel de instanță de care pleacă și se întorc cele mai multe fire, gesturi, închipiri, divagări, licențe de vocabular. Într-adevăr aderă documentarea, în înțelesul ei de cufundare în real, la ficțiune, încât este greu de spus unde începe una și se termină cealaltă. Avem, cred, o sumă de vase comunicante, circuitul dintre ele, continuu, izbutind să formeze, în cele din urmă, acceptarea substanței documentare drept o parte inseparabilă a actului de imaginație, ca și cum totul va fi luat în considerare prin prisma multiplicării perspectivelor de analiză, simultan cu transformarea ipotezelor analitice în dovezi obiective ale oglinzirii lor în lumea din afară.

În Arca lui Noe, Nicolae Manolescu remarcă singularitatea ciclului Hallipa prin comparație cu câteva romane de referință ale aceluiași moment literar: *Pădurea spinzuraților*, *Baltagul*, *Enigma Otiliei*.

Început în 1926 cu *Fecioarele despletite*, trecind prin *Concert din muzică de Bach*, 1927, *Drumul ascuns*, 1932, și *Rădăcini*, 1938, ciclul reformează deopotrivă narativitatea, după cum, imi spun, reformează implicit și condiția asumată a documentării. Pentru semnatarea noii accepții a psihologicului modern în literatura română, cercetarea și explicitarea propriilor ei surse de cunoaștere reprezintă, prin precizia operației, mai mult decât o culegere de date portretistice, tipologice, caracteriale. Am impresia că urmăm relația printului Maxentiu cu Ada Razu și a acesteia cu plutonierul Lică, transformat ulterior în personaj „de interior”, că parcurgem odată cu filele romanului și pe acelea ale unui dosar de moravuri. În procesul de evoluție al societății românești interbelice, alături de Camil Petrescu, dar parcă nu doar altfel, ci și mai

confesiv, mai explicit, întâlnim o judecată severă despre apercipițiile unor categorii de protagoniști care urcă dinspre periferie spre centrul social, simultan privilegiați de reflectorul auctorial și, pe parcurs, aduși în condiția lor de inconsistentă morală, de ialnici risipitori de convenții, protocolari și crepusculari, într-un flux obscur de evenimente, deplăsește spectral de pe o scenă de familie, mai adesea pe altă scenă (să zicem de alcool). Instinctul Hortensiei Papadat-Bengescu lucrează infailibil. Negricioasa, pasională, devoratoare Ada Razu, delicatul, de mult epuizatul prinț Maxentiu, robustul Lică etc., etc. sînt cu toții extrem de autentici, perfect aduși sub lupă. Elocvența lor este însă una calculată. Aici intervine forța cu care prozatoarea trage din observație seva ori sevele și gradul convenabil de caracterizare grație cărora protagoniștii reflectă odată cu intențiile, vami-

său: curge odată cu timpul personajelor într-un timp universal.

În fond, ciclul Hallipa nu tratează despre sentimente ori resentimente. Argumentul decisiv al marelui prozatoare rezidă în propriul ei model, un model simptomatic, sugerind cum din adincuri fiziologice uritul contaminează sufletele, corupe partenerii, pecețuindu-le, până la deznădă, comportarea. O mare scriitoare care știe să vadă cum aparțința lichidează esența.

Dacă ar fi să caut pentru Hortensia Papadat-Bengescu un autor într-un universalitate cu care să instituie — prin comparație — necesară și atât de modernă scrutare a eului feminin, m-aș gândi imediat la Virginia Woolf. Desigur, în dialogul lor polifonic, percepția cititorului separează până la urmă două abordări contrastive. Virginia Woolf privește femeia ca un personaj literar în a cărei comportare pulsează cel mai adesea un proces mental interiorizat — replică și alternativă la neprevăzutul din realitate. Vocile woolfiene urzesc între ele o plim-

unul parlu cu sine — cîștigat însă de propriul său vinat, fiica celei de-a doua lui soții. Morala burgheză, izvor de otrăvitoare cupiditate, survine în literatura Hortensiei Papadat-Bengescu, la capătul unei admirabile demonstrații în filigran: toate ambițiile mincinoase, străine de adevărul iubirii, degradează, mutilază traumatizează.

Realismul acid, deliberat clinic, până la a fi taxat drept naturalism (ceea ce nu ar fi constituit o micșorare), recuperază la drept vorbind, accepția concretă dată literaturii scrise de autoare. În cazul de față, puțin scriitorii dau dovadă de forța atât de proprie Hortensiei Papadat-Bengescu. Destinul ei a fost marcat de prezența în cenaclul *Sburătorilor* de alte scriitoare, cum ne amintim, ea participante, de Ticu Arhip, Sanda Movilă, Lucia Demetrius, Ioana Postelnicu ș.a., în al căror demers E. Lovinescu, mentorul cenaclului, regăsea vechiul accent pus pe feminitate. Hortensia Papadat-Bengescu trebuie să fi revoluționat și climatul cenaclurilor și optica în dezbateri, cu tipul ei de literatură. Azi ea se conturează în perfecta sa unicitate. Nu ca și cum ar proclama un program. De altfel, la ce ar sluji? Ci mult mai durabil, prin șirul de cărți scrise cu marea rigoare a replicii date femininului datat și anacronic. Ciclul consacrat clanului Hallipa, dens, fascinant, își află un bun corespondent pe linia romanescului rami-ficat la nivel biografic în balzaclana *Comedie umană* sau în *Forsyte Saga* a uniman recunoscutului portretist John Galsworthy. Cu adaosul sugerat de lipsa oricărei indulgențe în caracterizările privind natura feminină, o lume ficțională răsfriată în oglinda corupției, a prostului gust, a ravagiilor incompatibilității.

Subtilă, extrem de modernă, arta prozatoarei nu va fi, probabil, niciodată pastişată nici pe linie feminină, nici pe linie masculină. Cum să imiți ceea ce rămîne inimitabil? O deplină acceptare a cotidianului în limitele unei acuplări inițiată ca o afacere, ca o întreprindere profitabilă. Și, mai ales, cum să nu asculti acest glas viril, rostind verdictul social despre imperativul lichidării urtului, deghizat impecabil sub masca unei scriituri atente, sigure, adinci, mereu elaborate, ieșită dintr-o viziune materială atât de ingenioasă, de convingătoare prin revansa discernămintului asupra clișeele restrictive despre morbiditate.

Cu Hortensia Papadat-Bengescu literatura despre femei emancipează eternele contrarii de moralizări academice și le dedică în modul cel mai pertinent o privire gravă, la fel de vindecătoare ca fotosinteza.

N-am să închei fără să relev cât de viu și de insistent pune sub lupă materia umană ca să-i facă vizibile calitățile și alterările. Într-un fel, concurează medicina, cu precizarea că unde ea numește organele, lumina artei decupează temele de incitații freudiste. Verbul creator resuscitează auziția lor lăuntrică până la epuizare.

HENRI ZALIS

Un paralelism exemplar

tățile, dezordinile lor o vulnerabilitate ce îi dezvăluie fulgerător. Sînt burghezi, sînt aristocrați, sînt slugi, aparțin unui univers lipsit de onorabilitate, parcă îmbătrînit, demodat, deși fiecare în parte maschează fața sa adevărată, după cum fiecare murdărește în grupul său viscele celorlalți. Jocul, subtil, impredictibil, prelungeste astfel o inferioritate din planul socio-moral în cel macrosocial pe cale de destrămare, nemulțumit de sine, incapabil să-și uite deprinderile, instinctele, grosolăniile, superficialitățile.

O distanță se precizează între instincte și afaceri, între porniri și alianțele ce se încheie. Urçușul Drăgăneștilor, de exemplu, nu înseamnă neapărat și o codificare urgentă. Dar înseamnă verificarea unui adevăr: orice ascensiune în lumea aceea devine un maneaj, o formă de perversiune, incipientă sau în plină expansiune. Reflexul atîtor alterări, cu semnele insoțitoare, apare la nivelul lui specific, indicind bolii greu de lecut. Să notăm că în universul Hortensiei Papadat-Bengescu cantitatea de maladii este una dintre cele mai ridicate din întreaga noastră literatură.

Probabil că scriitoarea a dorit în modul acesta să marcheze, izolind, dar și generalizînd, cum se trece într-o societate tarată de la suferință la deteriorare fizică, ca și cum bolile — cu drepturi tot mai extinse — aruncă indivizii într-un fel de animalitate confuză.

Documentarea, așadar, traduce cîștigul dobîndit cu antene fine în stralul de interioritate al observației, iar imaginația preia exprimarea indirectă a naratorului interior. Discursul obținut este la locul

bare prin sensibilitate. Sensibilitatea le ocroteste, declanșîndu-le, totodată, fantezia, dreptul la melancolie, la sentimentalism, la inițiere.

Nimic mai opus în mesajul Hortensiei Papadat-Bengescu, observatoare a confruntării femeii cu feminismul. Acesta, creditat unanim drept expresia gingășiei, emoționalului, răsumpărării prin simțuri, devine o noțiune caducă, un reper ridicol. Marea noastră prozatoare își privește eroinele în stare să se sfîșie pentru dominarea celui alt sex, fiind obligate de firea lor activă să fie lacome, să se ia în serios, să urzească plămămuiri complicate, coerente, cu un tonus erotic perfect străin de fericirea în căsnicie. Decantat în timp, procesul tipologilor și disocierilor caracterologice ia la autoarea *Concertului din muzică de Bach* dimensiunea unei adevărate filozofii despre afecte și despre relația lor cu înțelesul primit pe parcurs, după ce femeia se deșteaptă nu ca partener convențional, repliat într-un spațiu de intimitate cu bărbatul, ci ca agent dinamic, concurent, bine înfipt pe picioare, gata să zdrobească alte prezențe feminine, să le aservească (dacă este necesar) cînd are de tranșat o rivalitate de interese. Cu aceasta ajungem la nodul chestiunii: prozatoarea nu se pierde într-o poezică a opțiunilor modelate de visare, verbalism insipid, rafinate de salon. Motivările ei sînt strict dictate de existența unei morale a foii de zestre, a averilor bine sau prost administrate. Nu de bărbați, ci prin bărbați. Doctorul Walter se vinde de două ori: întii Salemei, bătrîna bogată care îl cumpără; apoi, în urma

CE MAI SCRIBU REVISTELE?

Eminescu la treisprezece ani și jumătate

„A ieși în publicitate nu-i glumă. Mai de multe ori îmi pare rău e-am publicat ceea ce am publicat. Este o zicală din bătrîni: Gura să aibă trei lacăte: în inimă, în gît și a treia pe buze; cînd îți va scăpa cuvîntul din inimă, să nu scape de cealaltă, că, dacă ai scăpat vrodată vorba din gură, n-o mai prinzi nici cu calul, nici cu ogarul, ba nici cu soimul. Trebuie să cumpănesci de o sută de ori o scriere pînă o dai publicității”. Cuvînte de luare-aminte, cuvinte de învățătură rostite de Eminescu pe la vîrsta de 18—19 ani, vîrsta marilor combustii... În numărul său din 26 februarie 1988, revista „Contemporanul” publică prima parte a unui incitant studiu de istorie literară intitulat „6 poezii necunoscute ale tinărlui Eminescu într-o publicație de acum 124 de ani?” aparținînd lui G. Mihăilă. Într-adevăr, poeziile „Ciobanul și Năluca”, „Plîngerea proserisului”, „O epistolă”, „Rămii, străînătate!”, „Din străînătate”, „Te iubesc” publicate în revista „Aurora română” în anul 1864 „par a fi” scrise de Eminescu. După 124 de ani, „Contemporanul” reîtipărește aceste poezii care „sună” eminescian. Și totuși... G. Mihăilă notează: „Să vedem acum dacă adolescentul M.G. Eminovici putea să le scrie între treisprezece ani și jumătate și aproape cincisprezece, care sînt măturiile contemporanilor și concluziile istoricilor literari. Enigmatică rămîne, mai ales, mențiunea „1858” de la sfîrșitul primei compuneri poetice, balada Clo-

banul și Năluca, ce ar fi putut fi scrisă pe la 8—9 ani, dacă se va dovedi că este a lui Eminescu”. Poezie la vîrsta deplinei copilării? De ce nu? Dar să urmărim argumentația istoricului, călătoria sa în uimitorul biografie Eminescu. (E. Mihăescu).

Ambiția sintezei

Un recent număr dublu (nr. 6—7, pe 1987) al revistei „Echinoux” readuce în atenție utilitatea și pertința publicistică a alcătuirii pe coordonate tematice. În cazul de față, aflăm în „Echinoux” substanțiale pagini despre Literatura Americii Latine. Demnă de remarcat este, în primul rînd, varietatea stilistică (și, implicit, exegetică!) pe care redactorii publicației studentești au avut-o în vedere la realizarea numărului: eseu critic cu deschidere amplă, cvasi-teoretică, se alătură cronicii propriu-zise de carte și interviului. Andrei Ionescu dezbate „Afirmarea propriei identități” a literaturii latino-americane, afirmînd tranșant că ca s-a impus „irezistibil ca principalul fenomen literar mondial al contemporaneității”. Paul Al. Georgescu analizează „Narațiunea absolutului în opera lui Ernesto Sábato”. În emoționată și emoționantă sa însemnare, „Încep, se pare, amintirile”. Darie Novăceanu mărturisește (prea pe scurt!) despre întâlnirile sale cu scriitorii latino-americani. Ruxandra Ivănescu ne inițiază în „Labirinturi Borgesiene”, descifrîndu-le simbolistica. Adelina Pesavento, în „Marqueziana”, demonstrează că opera romancierului columbian este structurată fundamental de relația dintre spațiu și timp. Diana-

Maria Șincai se ocupă de ilustrarea unui gen teatral mai puțin cunoscut la noi, „grotescul creol”, în piesele dramaturgului cubanez Hector Quintero. Mircea Ticudean fixează repere ale dialogului literar între „Noua lume nouă” și bătrîna, din punct de vedere cultural, Europă. Cristina Müller schițează un portret al lui Mario Vargas Llosa și semnează, la *Cronica traducerilor*, un comentariu despre „Bazarul”, roman de columbianul Gustavo Alvarez Gardezabal. Cristian Catană scrie despre „Viața ca joc” la Julio Cortazar. Într-o scurtă, dar documentată, notă, Tudor Iosifaru amintește cercetările hispaniste de la Sorbona. Exegeza este „argumentată” cu traduceri: poeme de Jorge Luis Borges, dintr-una din ultimele sale cărți de poezie, „Istoria nopții”; Gabriel Garcia Márquez — mărturisirea „Cum se scrie un roman?” și poemul „De cineva la usă”, unul dintre cele șapte scrise pînă în prezent de cunoscutul romancier; un fragment din microromanul lui Alejo Carpentier despre Cristofor Columb; „Silvia” de Julio Cortazar; patru texte din „Primăvara cu un colț rupt”, romanul scriitorului urugvayan Mario Benedetti; un interviu, „Împăratul tenebrelor”, cu Ernesto Sábato. Un număr tematic, decl. care relevă ambiția sintezei — e drept, „în nuce” — asupra fenomenului literar sud-american „Echinoux”-ul nu se limitează, însă, la a oferi doar informație culturală — fie aceasta cit de diversă și documentată —, ci demonstrează, în spiritul autenticei gazetării, că înțelege să susțină și opinii civice, să se implice în dinamica vieții studentești, a vieții sociale în genere. O dovadă în acest număr (alte dovezi, în numere anterioare și, sperăm, viitoare): ancheta revistei, găzduită la rubrica „Lupta cu inerția”, anchetă care dezbate problema absențelor de la

curșuri (realizator, Tudor Iosifaru). Tot în nr. 6—7, mai semnalam poeme de Augustin Ioan, Sorin Matei și Radu Sergiu Ruba, precum și grupajul de cronici literare, care, parțial, (prin referirile la Gheorghe Schwartz, Ștefan Agopian și Radu Mares), pare a incita un dialog între romanul românesc și cel latino-american. Echipa „Echinoux”-ului (preferințe personale: Sanda Cordoș și Mircea Ticudean, la critică literară, Tudor Iosifaru, la publicistică) ne convinge că tineretea unei redacții studentești se împacă de minune cu maturitatea profesională. (G. Rusu).

Fenomenul teatral

De cîtiva vreme (și citeva numere!), revista „Teatrul” s-a înnoit simțitor — „vizibil” ar fi, poate, cuvîntul potrivit — nu numai în ceea ce privește prezentarea grafică, ci mai cu seamă în direcția diversificării rubricilor. Este cu ușurință sesizabilă o accentuată dinamizare a acestora, încercarea (izbutită, după părerea noastră) de a reflecta cu fidelitate complexitatea fenomenului teatral românesc contemporan. Atitudinea promovată de variatele articole — eseuri, cronici, interviuri, însemnări, anchete — se caracterizează printr-o sporită, și prin această din urmă, larghețea encomiastică a fost înlocuită cu privirea critică, fapt de pe urma căruia cîștigă creația autentică. Se remarcă, de asemenea, preocuparea revistei de a analiza aspecte și tendințe de strictă actualitate ale dramaturgiei (și scenicii) noastre de astăzi. În nr. 2, apărut în februarie (chestiunea „Îne de fir” rescul periodicității unui lunar, „firesc” de care ne dezobișnuisem), citim ancheta „Teatrul și educarea gustului public”, rea-

lizată de Aurelia Boriga, la care participă: Șerban Cioculescu, Paul Everac, Valeriu Moisescu, Ion Zamfirescu, George Bălăiță, Solomon Marcus. La rubrica *Tendințe, fenomene, personalități*, Florin Constantiniu analizează „Dramaturgia de inspirație istorică — transfigurare și realitate”, iar Vicu Mindra se referă la „Redobîndirea integrității interioare a literaturii dramatice”. *Permanenta modernitate a clasicilor* aduce o nouă interpretare a piesei „Pacea” de Aristofan (comentariu de Constantin Radu-Maria). *Confesiuni de creație*: Șerban Ionescu și Mihai Mihail. *Teatrul și interfe-rențele sale* oferă opinii semnate de George Stanca, Paul Nancă și Cristian Mihăilescu. Pentru faptul că *Toată lumea iubeste teatrul* pledează Ioan Buduca, Doina Uricariu, Ion Popescu Gopo (printr-un desen), Mircea Dinescu ș.l... Jacques Prévert cu un „Poem pentru Jean Gabin”. Adriana Popescu continuă seria de portrete ale *Dramaturgilor români contemporani de la A la Z*, prezentînd al doilea episod despre Romulus Guga. Nu lipsesc rubricile de constant interes: *Cronica literaturii dramatice* (Paul Tutungiu), *Cronica dramatică* (Victor Parhon), *Cronica scenografică* (Paul Cornel Chitic), *Cronica tinerei generații* (Corina Suteu), *Cronica debutului* (Anton Cosma), *Cronica interpretării actoricești* (Cristina Dumitrescu), *Pas la pas prin teatre* (teatrele din țară), *Teatrul pe tot globul*, *Reflector*. Incitante și utile sînt grupajele de fotografii și scurte comentarii, care configurează o imagine a teatrului românesc: „Mari actori în slujba cultivării limbii române, rostite pe scenă”, „Valoarea expresiei” (în obiectiv — Irina Petrescu), „Memoria arhivei”, „Imagini pentru o viitoare istorie a teatrului românesc”. Pentru teatrul românesc în ipostaza sa contemporană, credem că revista „Teatrul” constituie o prezență necesară. (G.R.).

„Miracolul Vigeland“

Trecuseră trei zile din momentul cind avionul cu care zburasem a aterizat pe pista aeroportului Fornebu din Oslo, capitala enigmaticii Norveгии. Pista fiind situată chiar pe malul fiordului, am avut senzația că aripa atinge efectiv apa și, în mod reflex, am dus mîna la vesta de salvare.

Deși în acele zile vizitasem orașul cu unicitate lui, precum Pluta Kon-Tiki a lui Thor Hayerdal și celebrul vas Fram, nu prinsesem curajul necesar a primi „impacul“ miracolului scandinav — Parcul Vigeland. Timid, emoționat, cu pași molcomi, atent să nu fiu călcat de tramvaiele cu volan (!) și cu mărnișii la îndemînă, căci fusesem deja taxat, că trecusem pe un „pod proprietate privată“, mă apropiam de vizitarea acestui „Arc de triumf“ al sculpturii contemporane.

Era dimineață și briza, venind de pe fiord, ridica ceață deasă, astfel încît realul se logodea sublim cu fantastul în perpetuă schimbare. Deodată a apărut în fața mea o imensă poartă de fier forjat, reprezentînd rînduri de femei bătrîne de o parte, dînd mîna cu rînduri de femei tinere de cealaltă parte, simbolizînd predarea ștafetei sacre a perpetuării speciei

umane. Era una din porțile de intrare în Parcul Vigeland, după numele sculptorului Gustav Vigeland (1864—1943) care, săpîndu-și crezul în piatră, a populat un parc de 32 ha cu nenumărate grupuri statuare, purtînd fiecare un mesaj de viață.

Acest parc — muzeu în aer liber, adevărat

grupuri statuare granitice, reprezentînd toate fazele vieții, atît pentru bărbați, cît și pentru femei. Chiar dacă unele par șocante pentru un neobișnuit cu arta scandinavă, acolo, în reprezentarea ciclului vieții, ele îmbracă decența naturalului.

Dar Vigeland nu a folosit numai granitul, ci și bronzul. De exemplu,

Parcul Vigeland și sculpturile sale fără a aminti de compoziția „Podul“, împodobită cu 58 de grupuri statuare, reprezentînd toate virtuțile și constituind o lucrare nu mai puțin valoroasă, decît obeliscul — Coloana vieții. Practic, atunci cînd parcurgi podul și parcul, îți retrăiești virtuțile, își regăsești copilăria și privești spre finalul neiertător și obligatoriu pentru fiecare om.

Interesant mi s-a mai părut ceea ce pare o replică în bronz a celebrei schițe a lui Leonardo da Vinci, potrivit căreia omul mișcînd membrele sale întinse pe un singur plan, descrie obligatoriu un cerc. Această idee Vigeland a materializat-o, așezînd un bărbat și o femeie în cîte un cerc pe o latură și alta a podului sus amintit.

Pe ansamblu, Parcul Vigeland cuprinde 150 grupuri statuare, fiecare meritînd ore de contemplare și meditație. Cîtînd mesajul lor, realizăm „Jocul secund mai pur“ ce-l cuprînd, omul și destinul său, acel Destin de care în antichitate se fereau chiar zeii.

Destinul sculptorului Gustav Vigeland este și va fi nemurirea.

NICOLAE POPESCU

În parcul figurează o gramină de un obelisc monolit, înalt de 17 m, reprezentînd o supra-punere de trupuri umane, tinzînd spre înălțimi, încununat — în final — cu copii. Este vorba de „Coloana vieții“, simbolizînd succesiunea și înnoirea generațiilor, tendința omului spre lumină. Obeliscul a fost creat monolit, deoarece, cum spunea Vigeland despre sine: „Monolitul este religia mea“.

Ce adaugă la măreția sa este faptul că-i așezat pe un impresionant pedestal, ornat cu 36

în parc figurează o gramină de un obelisc monolit, înalt de 17 m, reprezentînd o supra-punere de trupuri umane, tinzînd spre înălțimi, încununat — în final — cu copii. Este vorba de „Coloana vieții“, simbolizînd succesiunea și înnoirea generațiilor, tendința omului spre lumină. Obeliscul a fost creat monolit, deoarece, cum spunea Vigeland despre sine: „Monolitul este religia mea“.

Un alt grup interesant este cel denumit „Roata vieții“, instalat în parc după moartea sculptorului. Alcătuit din 7 corpuri înălțuite, această roată este așezată simbolic pe axul central al parcului.

Nu pot încheia scurta-mi vorbire despre

TABELA de MARCAJ

Totul merge șnur!

Despre zgîrcenia scoțienilor auzisem multe istorioare extraordinare, dar să se zgîrcească și la fotbal, nu mă așteptam! Chiar stau și mă întreb dac-am mai văzut cumva, în ultimii ani, vreo echipă cu firmă (europeană) jucînd mai prost ca Glasgow Rangers?! Nu, nu cred să fi fost o alta, așa că în materie de chestiuni scoțiene care-mi plac, rămîn la fustanelele ecoseze și la cimpoaie, la Rod Stewart și Johnny Walker (Black Label). Cît despre fotbalul britanic, arată — sînt sigur! — cu totul altfel-decît echipa asta jalnică, formată din pensionari ajunși pe post de pompieri, la Glasgow. Cu pompieri din aștia nu m-aș încumeta să sting nici măcar un foc de paie! În schimb, i-aș folosi la demolări, indeletnicire pentru care au probat serioase aptitudini. Că nu-i de colea să-i vezi accidentați pe Lăcătuș și Bumbescu, de buldozerasul McCoist, citat de regulă ca virf și ca golăter în fotbalul scoțian. Se vede, însă, treaba că umorul englezesc s-a-ntors chiar împotriva celor care ni l-au picurat de la sosire: „McCoist și-a fracturat un picior, acum cîteva zile, și n-a venit la București“ a declarat Souness, antrenorul-jucător, unui confrate de la „Sportul“. Ha, ha, ha, ce ne-au mai păcălit! Acum, însă, după meci, știind cum a jucat McCoist, ne întrebăm dacă nu cumva el a fost folosit cu piciorul fracturat?! Nu de alta, dar cu mînea n-a arătat nimic, singurele artificii tehnice pe care ni le-a probat fiind piedica și brînciul. Și încă nu v-am spus nimic despre fundașul Roberts, halterofilul care umbra să calce pe minge, ca s-o facă praf... În fine, să-i vizeze italianul Agnolin, singurul care-a gustat karate-ul scoțian de miercuri. Ai noștri au încercat să joace fotbal, ba au și reușit în cîteva momente și dacă regret ceva e că golurile n-au căzut exact în momentele astea. Dar, ce mai contează? Steaua a cîștigat cu 2-0 și n-o vîd pierzînd cu 0-3 returul, decît dacă va juca miercuria viitoare mai slab ca acum. Între timp începe, însă, și returul nostru, de acasă, sub semnul vîntului prielnic adus de plenara F.R.F. Cum, nu știți ce-a fost la plenară?! S-a analizat cu maximă exigență necalificarea la Turneul final al C.E., din prezidiu făcînd parte și Jenei, care a și fost promovată, în urma analizei, în Biroul federal. Precum vedeți, deci, totul merge șnur!

HORIA ALEXANDRESCU

Redescoperirea muzeelor

CORĂBII ÎN PORTUL BRAILA de JEAN AL. STERIADI, 1909, lucrare aflată la Galeria Națională a Muzeului de artă al Republicii Socialiste România.

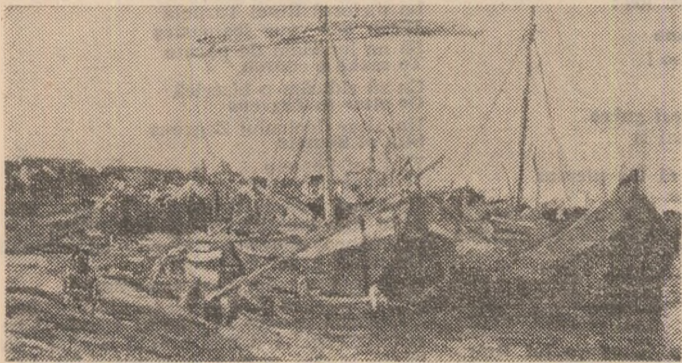
Peisaj marin și citadin totodată, „Corăbii în portul Brăila“ reia un subiect care se bucură de succes la începutul secolului: forfota pestriță a portului cu docheri care încarcă și descarcă navele, cu hamali și muncitori, cu marinari și, mai

ales, cu mirajul călătoriilor pe mare atrăgea deseori pe cheiri, lumea numai de dragul de a admira acest peisaj înedit.

De astă dată, portul evocat de pictorul Jean Steriadi vorbește despre o lume mai modestă și un port mai umil.

Peisajul unei Brăile de altădată, al unui oraș provincial, hîrbuit de ani, dezvăluit fără concesi de lumina puternică a amiezii surprinse cu acuitate în tihnita ei petrecere, de către acest mare pictor. Și, totodată, remarcabilă lumina însăși — motivul principal din punct de vedere plastic al compoziției, lumina aurie care scaldă totul: pămîntul, apa, cerul.

SIMONA VĂRZARU

BORGES DESPRE BORGES

Mărturiile unei mari conștiințe

În 1976 și apoi în 1980, Borges a vizitat America și a participat la o serie de conversații publice despre viața și opera lui. Willis Barnstone, profesor de literatură comparată și studii latino-americane la Universitatea Indiana, a reunit aceste conversații mai puțin obișnuite într-un volum intitulat sugestiv Borges la optzeci de ani.

Cele unsprezece dialoguri pe care Borges le poartă cu W. Barnstone, J. Oclander, J. Coleman, A. Reid și alții, constituie o lectură fascinantă pentru cititorii de pretutindeni. Răspunsurile lui Borges sînt spirituale, pline de umor; ele ne dezvăluie un Borges necunoscut care, la optzeci de ani, orb, învață engleza veche și japoneza, meditează asupra trecutului și asupra morții și ne oferă un model neobișnuit de existență: „Știu, bineînțeles, că am optzeci de ani. Pot muri în orice clipă dar, pînă atunci, ce pot să fac altceva decît să continui să trăiesc și să visez, din moment ce datorita mea este să visez“.

1

INSULELE SECRETE

Indiana University, martie 1980

JORGE OCLANDER: Toată lumea dorește să-l cunoască pe Jorge Luis Borges.

JORGE LUIS BORGES: Și eu aș vrea. M-am săturat de el.

OCLANDER: N-ati vrea să facem o călătorie prin biblioteca dumneavoastră? Ce cărți citeați cu plăcere în tinerețe?

BORGES: Aceleași pe care le citec cu plăcere și acum. Am început prin a-l citi pe Stevenson, pe Kipling, Biblia, O mie și una de nopți în traducerea lui Edward William Lane, apoi în versiunea Burton, și încă recitesc aceste cărți. N-am citit prea mult în viața mea, în schimb am recitat foarte mult. Am început să-mi pierd vederea în 1955 și de atunci n-am mai încercat să citec nimic contemporan. Nu cred să fi citit vreodată un ziar. Putem cunoaște trecutul, însă prezentul nu ne este dezvăluit. Prezentul va fi cunoscut de istorici sau de romancierii care se vor considera istorici. Cît privește clipa de față, aceasta face parte din misterul general al universului. [...]

La Geneva, am învățat singur limba germană căci vroiam să-l citec pe Schopenhauer în original. Și am descoperit o metodă foarte plăcută. V-o recomand tuturor, în caz că nu vorbiți germana. Procedul este următorul:

Puneți mîna pe un exemplar din Buch der Lieder a lui Heine — asta nu e greu de făcut — și pe un dicționar german-englez și începeți să citiți. La început o să vă fie greu, dar după două sau trei luni o să descoperiți că citiți cele mai frumoase versuri din lume, poate neînțelegîndu-le, însă simțindu-le, ceea ce este mult mai bine din moment ce poezia nu se adresează rațiunii, ci imaginației.

Cînd am început să-mi pierd vederea, mi-am spus: acesta nu va fi sfîrșitul. „N-o să-mi plîng de milă“ — cum a spus unul dintre scriitorii pe care ar fi trebuit să-i menționez. Nu, aceasta va constitui începutul unei experiențe noi. După care, m-am gîndit: O să cercetez limba pe care au vorbit-o strămoșii mei. Poate au vorbit-o în Mercia, poate în Northumbria, numită acum Northumberland. Mă voi întoarce la engleza veche. [...]

După aceea, am continuat să studiez islandeza; începusem deja acest studiu în copilărie, cînd tatăl meu mi-a oferit un exemplar din Volsung Saga în varianta engleză a lui William Morris. Mi-a plăcut atît de mult încît sînta mi-a dăruit și un Ghid de mitologie germanică. Dar cartea ar fi trebuit să se numească mitologie scandinavă, din moment ce Germania, Anglia, Țările de Jos, partea continentală a Scandinaviei uitaseră cu totul despre zei. Amintirea lor nu mai dănuia decît în Islanda.

Acum doi ani am fost într-un pelerinaj în Islanda — „pămîntul sfînt al nordului“, cum a numit-o William Morris — dar începusem acest pelerinaj cu mult timp în urmă cînd, fiind copil, am citit Volsung Saga și ghidul de mitologie germanică. Islanda a păstrat pentru noi memoria nordului. Sintem cu toții îndatorați Islandei. [...]

V-am povestit despre această insulă aproape secretă. Acum o să continui cu o altă insulă, de asemenea, secretă — presupun că toate insulele sînt secrete. Anul trecut am fost în Japonia și am descoperit ceva ce-mi era total necunoscut. Eram, vîr și mă credeți, într-o țară foarte civilizată, o experiență cu care nu prea sîntem obișnuți în această parte a lumii. Căci în Japonia oamenii au două civilizații — civilizația noastră occidentală și propria lor civilizație. Cineva care este budist poate fi de asemenea shintoist sau metodist, cum erau strămoșii mei, sau luteran sau orice altceva. Se vorbește foarte mult despre politețea japoneză sau chineză, însă această politețe are rădăcini adînci. Am petrecut aproape o lună în Japonia. Mi-am făcut foarte mulți prieteni. N-au făcut niciodată glume pe seama mea. Nu mi-au povestit nimic despre viețile lor personale — și nici eu nu le-am povestit nimic de a mea, dar am simțit că sîntem prieteni pentru că puteam vorbi, nu doar despre niște simple circumstanțe, ci despre subiecte vitale — de exemplu despre religie și filozofie.

Am vorbit de Islanda, de Japonia; am ajuns acum la cea mai secretă dintre toate insulele, o țară pe care o iubesc foarte mult — face parte din ființa mea. Este vorba, bineînțeles, de Anglia. Îmi amintesc ce spunea Novallis: „Fiecare englez este o insulă“. Bineînțeles, el este un insular; spre deosebire de Paris sau de Buenos Aires, Londra este un oraș personal, un oraș secret, pe care l-am îndrăgit și cred că limba engleză și literatura en-

gleză sînt printre cele mai mari aventuri ale omenirii.

De ce să nu vorbim și de o altă insulă secretă? De ce să nu vorbim de Manhattan? Cînd te gîndești la Manhattan, te gîndești la New York ca la un oraș public. Totuși, ești orbit de el așa cum ești orbit de soare. Soarele este, bineînțeles, secret. Doar vulturii — ni se spune — au voie să-l privească. Iar eu nu pot privi New Yorkul, nu pentru că sînt orb, ci pentru că sînt orbit de el. În același timp îl iubesc. Cînd vorbesc de New York, mă gîndesc imediat la Walt Whitman. Walt Whitman era unul dintre acei oameni de care nu se poate face abstracție. Și se poate spune asta despre mulți scriitori americani. Literatura n-ar fi ceea ce este dacă n-ar fi existat un Edgar Allan Poe, un Walt Whitman — mă refer la mitul creat de Whitman, nu la omul însuși — un Herman Melville, un Thoreau și un Emerson. Îl iubesc pe Emerson și-mi place foarte mult poezia lui. El este pentru mine poetul intelectual prin excelență, în orice caz singurul poet intelectual care are idei. Ceilalți sînt doar intelectuali fără idei. Cît despre Emerson, el avea idei și a fost un poet adevărat. A influențat-o pe Emily Dickinson, poate cea mai mare scriitoare și, în orice caz cea mai mare poetă pe care a produs-o America pînă acum — mă refer și la America noastră.

Pînă acum am amintit patru insule. Am vorbit de Islanda, am vorbit de Japonia — știu că mă voi gîndi la Japonia toată viața — de Anglia și de New York. Dar de ce să vorbim numai despre insule? Haideți să ascultăm o altă întrebare și, sper, un alt răspuns, deși repet mereu aceleași lucruri. Sînt un om bătrîn, vă rog să mă iertați. [...]

Traducere de MIHAELA SIMION CONSTANTINESCU

(Va urma)

V.G. Paleolog — Text inedit —

Constantin Brâncuși și Ezra Pound

Motto: Dacă-ai ajuns să lubești ceva prin mijlocirea înțelepciunii, este tot ea și cum, numai după ce ai binesocotit perfecțiunea.

BEN SPINOZA

Mai ani acum, lumii de pretutindeni i-a ajuns trista știre despre moartea fizică în autocelul din Italia ce și-l impusese neconstrâns de nimeni, a mare-lui poet și gânditor care a fost Ezra Pound; secunda moarte după cea dintâie, civilă, din 1945 și departe de patria-i mună unde, mai înainte și până în toată celui de-al doilea război mondial, își înscrisesse numele cu litere de aur în analele culturii, și de aci încolo, cit istoria ei va dura, nimic neputându-i șterge păcatele nepătate ale minții, de-a pururi fiind ele deasupra oricărei vină.

La sfârșitul vieții, ca și înaintașii lui: Shelley, Byron, Browning și alții, din curat entuziasm față de Italia prea lui scumpă prerenascentistă și dantescă, printr-un gres de optică politică, neingenuos și aproape irațional, Ezra Pound își alăturase entuziasmul devotament aspirațiilor și năzuințelor unuia dintre cele mai vrednice și bine dotate popoare, rău dirigit, acesta luase în loc de busolă și drept far o enormă băsică goală, umflată de vorbe ademenitoare, pe un zgomotos buhai-bufon.

Supremul sens al destinului lumii pronunțându-și verdictul, Ezra Pound a trebuit să plătească cu trupul și cu demnitatea libertății greșelii inimii și al minții, fiind azvârlit printre cei din urmă ce și-le pierduseră de-a binelea.

Despre sculptură și față de Brâncuși vorbind, Ezra Pound, prin 1918, se găsea apropiat de vijelioasa mișcare de artă avangardistă Engliera, cunoscută sub numele de vorticism (un derivat al cuvântului latin vortex, însemnând vijelie), dar pentru unii englezi mai up to date un crez de artă, inițiat de fascinantul Windham Lewis, și el un artist, puțin pictor și laolaltă un personaj „al celei mai pasive indolente”.

Drept exponent al vorticismului, Anglia nu alăturase în prima decadă a secolului, decît pe tânărul sculptor francez Henri Gaudier, burser al unui orașel din Franța. Justificativ, nimeni neștiind pentru ce? și cum? după o scurtă vreme, oarecicum haină, s-a însoțit cu o merituoasă tinăra polonă, Sofia Brzesca, al cărei nume va completa de acum mai înainte pe al sculptorului. Este ajutat prin vocea revistei Blast, editată de In-susi Windham Lewis, și își găsește un susținător în Jacob Epstein, cel mai pretuit sculptor în Anglia al timpului său, iar dincolo de Atlantic, în prietenia protectoră a lui Ezra Pound, un ecou favorabil.

Din nefericite pentru sculptor și artă, tânărul francez chemat sub arme la începutul întîiului război mondial, va cădea, în 1915 pe frontul de luptă împotriva cotropitorilor ca un erou în vîrstă doar de 24 de ani, ajuns de un absurd plumb dusman.

După șchioapa Pace de la Versailles, Ezra Pound se va reîntoarce în Europa în primăvara anului 1921, făgăduindu-și un lung popas dedicat cercetării avangardismului încă viu în Montparnasse, cu toate că explozivitatea-i se temperase prin risipirea ori pierirea unora care îi însufletise în parte.

Murise G. Apollinaire, pierise A. Modigliani, Kirschner și Pascin se sinucisese, Chagall și alții făcuseră cale întoarsă în tinăra U.R.S.S.; Marcel Duchamp rămăsese în S.U.A., iar Blaise Cendrars pierduse brațul drept.

O nouă generație se ivise, cea din Montmartre, și mai îndrăzneată, dar și alături de ceea ce este peren, sănătos și nepernicios, în cap cu Dada-brouhaha, cu Expresionismul, cu Neoplasticismul, Suprerealismul și alte erezii ale marelui erzele, acum clasicizate. Pontif rămînîndu-l tot meru tinărul bărbos Constantin Brâncuși — apărătorul salutarei seninătății din cea dintîi decadă a secolului, care doar prin el subsista.

Folosind mijlocirea încercatului său prieten James Joyce și a meritoasei librării, Silvia Beach, o energie a tinerilor poeți și scriitorilor anglofoni, amîndoi se străduiră de a introduce mai temeinic decît furtiv pe Ezra Pound în intimitatea lui Brâncuși. În acea vreme, acesta făcea fiere trăind în aspră ursuzenie, retras în „peștera cu năluci” cum el singur își numea biroulul de la nr. 8 al fundăturii „tăiniță” Ronsin — ca urmare la scandalul din 1920 — perfid atîțat împotriva lui și a portretului Principesei X, care nu șoptit, ci cu gura mare fusese denunțat, nu judecaterii publicului, ci Puterii Publice, ce purta în vîzului tuturor revolver pe sold și la îndemînă: cătușele.

Întîlnirile cu Ezra Pound avură loc în vara anului 1921 umbroasă și răcoroasă prin desușul ca de codru care era spațiul verde al spitalului Necker. Pentru administrativ, porțile se deschideau prin stra-

dela infundată Ronsin; înfiptă în pană în vastul teren non edificandi presărat cu improvizate clădiri și străbătut subteran de vestite catacombe pe trei laturi dînd ocol spitalului. O peninsulă a Tăcerii, iarba și rugii poienitelor năvălcău pe dedesubtul slabului zăplaz pînă pe pragurile atelierelor-hangare, improvizate de un întreprinzător.

Nesătul de întîia lui întîlnire cu Brâncuși — nerepsins de sculptor și reciproc în sinea lor pretîindu-se, o plăcută înțelegere părea a se infiripa, între ei doi. Poetul-filozof nu va neîntîrzia a-i cere sculptorului favoarea de a-i mai pași pragul. De sculptor voios primit, flămîndul era ospătat cu cocoloase de mămăli-guță împănate cu bucățele de telemea de oi și cu o fripturiță; un pui pe fund de muidei și adevărat ardeiat, așa cum îi era obiceiul de a primi: „pentru a nu-mi tăgădui adevărata țărânie reprodusă”, spunea el.

Cînd Brâncuși încerca dificultăți de exprimare, copartenerul său Pound îl ruga să vorbească românește, asigurîndu-l că nimic nu-i va scăpa din ceea ce vroia să spună. De multă mirare îl venea lui Brâncuși care își dădea seama că Pound „prindea ca din zbor” sensul celor ce el vroia să le spună pe nume, neștiind că Pound era un savant poliglot, cu facilitate de a se zisa adevăratul sens al oricărei convorbiri.

Ezra Pound, în chiar toamna anului 1920 după contactul său direct cu omul și cu crezul acestuia, dîndu-și bine seama de însemnătatea lor pentru istoria artei și a directivelor ei viitoare, nu va întîrzia să publice un larg text ilustrat cu peste 20 fotografii, care, chiar de pe atunci va însemna o dată atît pentru bibliografia operei brâncușiene, cit și pentru destinul ei.

Textul a apărut în importanta revistă avangardistă americană „The Little Review”, 8, 1921, la New-York. Este în întregime străbătut de preocuparea majoră de a citi opera a decurîndului său prieten în luminile primite de la acesta, dar și în lumina lui Dante Alighieri și a premergătorilor săi.

Lungul compozit din aluzionalul textului din 1921 despre rădăcinile inspirației și a facticării în opera lui Brâncuși, departe de a fi un galimatias, nu este decît un pumn de seminte a gîndire și mai exact: o însiruire de titluri ale viitoarei de explorat „Idee-Formă”; titluri ce toate mișună în căutarea de fixare a dezvoltării unei doar foarte mică părțicivă a întregului, care, de compresat, ar putea deveni larg spațial — și adinc cit Timpul. Laolaltă nu fac, decît să readucă întregul text amintirii noastre neorganizată după cîteva zeci de ani, apropiindu-l de tertul scump lui Modigliani, deseori rosit de buze invinețite de vin, tulbura melodie cu sens dantesc, apropiată de el operei magistrului sau Brâncuși:

„...La prova che-l var mi dischiude
Fiindcă mi-s probe fapte ce nu-nsală,
Son l'opere seguite a che la natura
Minuni, pe care firea, spre-a le face,
Non scaldă fero, mai ne batte ancuda”.
Niciînd bătut-a fier pe nicovală.

(Dante, Paradisul, Canto XXIV, V. 100—102; trad. Eta Boieriu, 1956).

Traducerea acestor trei versuri nepuținînd fi ușurată și explicită decît digrosiv; și în lumina comentariilor (v. Și pe acela Scarazzinian și următoarele, Divina Comedia, Ed. G. Vandelli, 1965).

E. Pound și-a completat textul din 1921 prin cîteva aforisme brâncușiene privind sculptura; urmărirea inspirației în factificarea ei materială — bronz, marmură, ori lemn însăși*; prin calea simplității; care elimină din material orice accident. Și în ultim despre fînta artei, care, după Brâncuși, nu este decît un drum ce mină spre țelul Formei — și al purterilor pe care le exercită asupra omenei acest nobil fragment din ea: Forma. În fac-simil este redat apelul sculptorului de a nu se căuta în opera lui „formule obscure sau mister. Eu va dăruiesc doar bucurie curată. Priviți-le pînă ce o veți vedea, cei mai apropiați de divinitate au văzut”. Acest text este continuat cu alte 6 aforisme culese de Ezra Pound din convorbiri cu magistrul, cel mai apropiat convîngerilor poetului-filozof fiind cel de-al treilea:

„Cînd nu mai sintem copii sintem morți”
aforism cu cele mai vaste posibilități de dezvoltare și de interpretare.

Echivalentul acestei poetice infantile, elementul profolcloric, advenit în subconștientul anistoric al întîiului Homo

Ludens, este revivificat în elementara încă psihologie a nevrstnicilor, cum tuturor ne este știut. Cine dintre noi nu a practicat în întîia tinerete, impropriu numite „jocuri” care nu sint decît arhaicele exultări al aceluși surplus de energii vitale, ludice și expresie de grauită cheltuială de sine — o ardere ale organelor receptive în echilibrul lor termic comun?

Cine? Cine dintre noi nu a bătut din palme săltînd, scandînd, ritmînd, rimînd, căutînd a se elibera din obicinuielnic și nu va fi intonat desigur ca Brâncuși la Hobîța ferventa lui „altceva”.

Onica, danica
Tre sălciole
Fernecele
Pul, lui papagal
Pene albe de curcan
Ieși afară... căpitan

(varianta culese în satul Hobîța de P. Dragu, Vezi „Ramuri”, „Craiova, nr. 3/1967”).

Las deoparte bogatul material disponibil din toate țările centrului Europei și ale apusului ei — nedisprețuit de marii poeți moderni. As aminti numai pe A. Rimbaud, care își începe cunoscuta lui poezie Sărbătoarea Foamei cu „comp-tina” foarte răspîdită în Franța prin graiozitatea ei în aspra flămînzeală pre-revolutionară a anilor '89 ai secolului al XVIII-lea. Nu ne putem abține de a o reda în parte aci mai jos:

Mă falm, Anne Anne
Foame-mi Ano! Ano!
Fuis sur tonâne
Serge-o pe măgar
Si j'ai du goût ce n'est guère
De-mi place n-ar mai fi

Que pour la terre et les pierres
Decît țărîna și pietre
Dinn, din, dinn, don! Mangeons l'air
Din, Don Danga Don! Vintul să-l mîncăm
Le roc, la terre, lefer,
Stînce, fierul și pămîntul...

Charbons... etc.

Ezra Pound găsea în opera lui Brâncuși începuturile unei noi civilizații spirituale (ca și puținii cîțiva după el), o față din realitatea logopoiei, unită cu fanpoieia și melopoieia, după Ezra Pound o tîrîță a vecinicului poetic, definind și rezumînd poezia a lui A. Fi.

Brâncuși, a cărui preocupare nu era decît aceea a desăvîrșirii Formei, continuată în faimoasele și insistentele lui ovoide, pînă la reproș (v. Michel Georges-Michel, Les Montparnos, 1923, Paris), intuia adincul știut al partenerului său american, nevoind însă să concedeze criticului poet, temător cum era de fire, nimic din ce posedă, în afara puternicului său Ego.

Retinuta atitudine, precum și stăruința lui de a nu-și strămăta personalitatea într-un „ism” străin de afirmația lui despre el însuși, ritos pronunțată prin alt aforism al lui — de convîngere: „Eu sint eu”, fără iz de trufie, nu a contrariat și nici nu a displicut lui Ezra Pound, convins că a găsit în Brâncuși semnul destinului care înseamnă pe marii inspirați.

Următor terifiantă osinde în lispășire printre viețaii minților definitiv rătăcite, incurabili — după comutarea ei — Ezra Pound nu se va grăbi ca să-și părăsească patria, impunîndu-și însă, fie din dispreț față de semenii care îl condamnaseră, fie din răzburare? ori precauțiune? ori ca jurisdicție supremă a unei autoscentințe? și-a propus o altă osindă care făcea din el un mort printre vii, bine susținută, fără nici o derogare: o absolută muțenie — înălțată pe socul unei invincibile indiferențe. Nimic ne-maiputîndu-l face de a rosti măcar o monosilabă și tot așa nimic putînd să facă să i se miște cea mai neînsemnată fibră din simțurile fiziologice întîlnite, ucizîndu-și chiar privirea de acum încolo ca sovornită sub un negru doliu — rătăcită de ea însăși.

Devenite o stană de indiferență, insensibil totului ce-l înconjură ori îi ajungea vîzului, privirea-i fiindu-i stînsă, neaprinzîndu-se decît arareori la evocarea celor ce îi fuseseră scumpe — ne spun măturii.

După plata acestei datorii semenilor lui, el se va reîntoarce în bătrîna lui iubită Italia, în tovarășia îngerei lui paznice: Olga Rudgen — amîndurora alăturîndu-li-se devoțiunea contessinei Mary von Rachelwitz. Aici el își va plimba pașii ca peregrin, pe urmele sacre ale prerenascentistilor lui scumpi, pasiunea lui nestrămînată rămînînd afi-

nitărilor electivă, găsită în pre- și post-contemporanii magistrului său, Dante Alighieri.

Atît mintea, cit și simțirea descărcate de calabalical social, eliberate de povară, el le va dedica continuării operei lui, cea fără de moarte, pur poetică, acelor Cantos Pisani pornite din adîncurile conștiinței multimilenare, apanajul nenăscuților din memoria Țărinei care preceda Viul.

În negalele Cantos Pisani, căror el le ursea un deștin părelnic celui al Divinei Comedii, amintirea operei lui Brâncuși și indeosebi acea susținută teorie a zecilor de Măiestre și Zbor-uri de-a lungul decadelor, sculptorului pentru Ezra Pound a rămas, printre „migliori fabbri”, cel mai desăvîrșit arte-factor al secolului; și poetul înnează, în unul din „Canti”, ceea ce sculptorul nu realizase în timpul „Descătușării de Carnal” din Indore, omenirii rămînînd doar ofranda spirituală de pe Via Sacra din Tirgu Jiu, inscripționind:

Brancusi' a bird
Pasărea lui Brâncuși
In the hollow of pine trunk
În scorbura brazilor
Or when the snow was like sea foam
Sau în zăpada cînd era ca spuma mării
Twilit sky leadet with elm boughs
În lumina zilei mijind printre crengile ulniilor.

Under the Rupea Tarpeia
La piciorul Ripei Tarpeia
Weep out your jealousies
Să ne lepădam de păcate
To make a church
Ca să ridicăm o biserică
Or altar to Zagreus
Un altar dacicului Zagreus
Sun of Semele
Fiul lui Semele
Without jealousy

Curăți și fără de prihană
Like the double arch of a window
Ascemenea unei ferestre cu boltă dublă
Or same great colonnade.
Sau unui sir de mari Coloane.

Laolaltă, aceste 14 versuri și introduce-re lor merită o mai amplă analiză, posibilă numai prin o prudentă adunare a elementelor componente selectate poate numai pe măsura exclusivă a îndemînărilor electronice de azi.

Nimic nedesmintînd actualitatea chemărilor lansate de sculptor și inscrip-te de Ezra Pound în scriptul aforistic al lui Brâncuși din 1921:

„Veniți! vă dăruiesc bucuria sacră a Minții!”
și:

„Priviți adinc și îndelung și vă veți apropia divinităților; cei ce au stăruit, le-au întîlnit”.

În martie 1957 poetul se găsea în Italia, la Rimini, cînd a primit știrea tristă a încetării din viață a îndepărtatului său prieten de altădată Brâncuși.

Ezra Pound, s-a lăsat înduplecat de meritoasa lui Olga Rudgen și de întîm-sissima ei prietenă, contessina Mary de Rachelwitz, pentru reeditarea în opuscul și în traducere italiană, a inegalabilului text Brâncuși din 1921, pretextîndu-se și prilejul inaugurării festive a celei de-a II-a Trienală a Artelor moderne, care avea loc în toamna aceluiași an, 1957, în Milano, prevăzîndu-se și omagierea și comemorarea sculptorului.

Amintirea avantaioasă despre Brâncuși, poetul o sublinia și gestual cu monosilabul său, afirmativ Da; Ca totdeauna, cînd prilej se ivea vorbindu-se despre Brâncuși, întru întărirea gestului ce se îndrepta cerului tot ca pentru a smulge adîncului Firii, un principiu, pe cel de teme al ei. Sau ca o silabă a imnului pe care artele, prin aleșii ei, nu încetează de a-l intona Eternității.

Nu mult înainte de a închide ochii, mai scria:

Brancusi seemed to me a saint,
Brâncuși mi s-a părut un sfînt
He is first in my list of values
Este primul pe lista mea a valorilor
In „Guido to Kulcher”

din „Ghidul pentru Kulcher”.
I want to see his Table of
Vreau să-i văd a sa „Masă
Silence. A venetian friend has
a Tăcerii”. Un amic venețian
proposed to take me to Roumania
mi-a promis să mă conducă în România
to see it...
s-o văd.

(Fig. Masa Tăcerii)

*) Vezi, M. M. Summary of some conversations with Brancusi, „The Arts”, nr. 4, 1923.

